

Дагъистан Республикаялъул лъайкъеялъул
ва г҃елмияб министерство
Дагъистан Республикаялъул учительзабазул махшел
камилльизабиялъул институт
Байбихъул классазул педагогикаялъул ва методикаялъул кафедра

Ж. А. Исаева. Р.К. Акаева

**БАЙБИХЪУЛ КЛАССАЗЕ
АВАР МАЦАЛЪУЛ
ДИКТАНТАЗУЛ СБОРНИК**

Байбихъул классазул учительзабазе пособие

Махлачхъала, 2015

Сборник хIадур гъабуна педагогикиял гIелмабазул кандидат, Дагъистаналъул учительзабазул махщел камиллъизабияльул институталъул байбихъул классазул педагогикаяльул ва методикаяльул кафедраяльул доцент **Жамилат Асадулаевна Гисаеваль** ва гъебго институталъул авар мацIалъул ва адабиятальул кафедраяльул методист **РайхIанат Къебедовна Акаеваль**.

- Рецензентал:
1. **Ч.М. Меджидова**, педагогикиял гIелмабазул кандидат, Ленинкент поселокалъул № 35 гимназияльул директор
  2. **И.А. Сурхаева**, Гъизилюрт районалъул Щияб ЧикIаб гъоркъохъеб школалъул байбихъул классазул учитель.

ЦЕБЕРАГИ

Байбихъул классазда раҳьдал мацI малъиялъул аслияб мурад буго бацIадаб литературияб мацIалда битIун цализе ва хъвадаризе лъимал ругъун гъари.

Гъаб диктантазул сборникалъул мурад буго байбихъул классазда битIунхъвиялъул бутIаби малъулаго учителасда цере чарал кIвар бугел суалазе жаваб батизе кумек гъаби.

Сборник данде гъабулаго пайда босана батIи-батIиял соназ авар мацIалда лъималазе риччарал «Лачен» журналаздаса, З. Галихановасул «Диктантазул сборник» абураб тIехъалдаса, О.В. Узоровалъул ва Е.А. Нефедовалъул «Диктантал ва изложениял» абураб байбихъул школазе гIурис мацIалда къватIибе биччараб сборникалдаса, жиб-жиб моцIалъ гIурис мацIалда къватIибе биччалеб «Байбихъул школа» журналалдаса.

Гъединго нижеца хIисабалде росана Дагъистан Республикаялъул лъайкьеялъул ва гIелмияб министерствояль тасдикъ гъабураб «Байбихъул классазе авар мацIалъул ва адабият цалиялъул программаби» абуун ДНИИ педагогикаялъ 2009 соналъ къватIибе биччараб программаялъул тIалабалги.

Сборникалда жанир руго цIалдохъабазе битIунхъвиялъул бутIабаздасан щвараб лъай щула гъабиялъе санагIатал халгъабиялъул (контролиял) хIалтIаби ва тIадкъаял. ТIадкъаялги хIадурун руго, программаялда рекъон, жиб-жиб классалда малъулеб материалги хIисабалде босун. Учителасул ихтияр буго къваригIинилан ккани, жеги гъединал тIадкъаял тIадеги журазе.

Диктантазул текстал данде гъарулаго хIисабалде босун буго жиб-жиб классалда малъарал битIунхъвиялъул орфограммаби гъезуль руклин. ТIехъ данде гъабулаго жигар баҳъана гъенир ругел текстаз цIалдохъабазул авар мацIалъул битIунхъвай гуребги, тарбия къеялъулги, цIияб жо лъаялъулги мурадал тIуразаризе.

Гъаб диктантазул сборник ккола авар мацIалъул грамматикаялъул ва битIунхъвиялъул учебниказда ва программабазда цадаҳъ учителасе чара гъечIого хIажальулеб пособие.

Диктантал хъваялъул тАлабал

Контролиял диктантал хъвазе ккола жиб-жиб цИяб тема малъун ва щула гъабун лъугIун хадуб. Гъединго гъел хъвала цАлул четверть ва сон лъугIулагоги. ЦАлдохъабаз гъел диктантазе тезе ккола хасал тетрадал (№ 3). Тюцебесеб классалда тетрадазда тIад хъвай-хъвагIай гъабула живго учителас. Хадусел классазда тетрадазул жилдазда тIад цАлдохъабаз гъабизе ккола гъадинаб хъвай-хъвагIай:

Авар мацАлъул контролиял хIалтIабазе

Гъуниб гъоркъохъеб школалъул

З классалъул цАлдохъан

АхIамадова Мадинал

Учителас диктант цАлулеб къагIидалялъулги руго хасал чIезарурал шартIал:

1. Учителас диктант цАлизе ккола лъабго нухаль: цАлдохъабазда рагIизе, хъвазе ва хал гъабизе.

2. ЦАлизе ккола чIванкъотIун, киназдаго рагIулеб куцалда.

3. ЦАлулеб къагIида букIине ккола авар мацАлъул орфоэпиялъул нормабазде данде кколеб.

4. МагIна бичIуларел рагIабазул баян текст цАлун хадуб къезе ккола.

5. МалъичIеб яги щула гъабичIеб темаялда хурхараб рагIи бугони, учителас гъеб цебеккун доскаялда хъван букIине ккола.

6. ЦАлдохъан хадув гъолев гъечIони, гъесие тIадеги заман къезе ккола.

Хал гъабиялъул диктантал гъаризе рихьизарурал текстазулъ тIага-шагарго гъадигIан рагIабазул къадар букIине бегъула:

I классалда – 10-15 рагIи

II классалда – 30-40 рагIи

III классалда – 40-50 рагIи

IV класалда – 60-70 рагIи

Диктантазе лъолел къиматазул гъанжесел нормаби

Хал гъабиялъул диктантазе ахирисел тАлабазда рекъон лъола хадусел къиматал:

«5» - цониги гъалатIги гъечIого бацIцадго хъван бугони.

«4» - кIиго гъалатIалдаса цIикIкIун гъалатI биччан гъечIони.

«3» - щугоялдаса тIемер гъалатI биччан гъечIони.

«2» - щугоялдаса тIаде гъалатI биччан бугони.

Гъединго учителас къимат лъолаго хІисабалде босизе ккола цАлдохъабаз хъвай-хъвагІай гъабураб къагІидаялъулги (культура оформления записи). Гъеб гъанжесеб каллиграфиялъул тІалабазде данде кколеб букІине ккола. Цакъго чорок гъабун бугони, лъолеб къимат цо даражаялъ гІодобе бачинеги ихтияр къун буго учителасе.

Диктантазда хадур къурал тІадкъаязе къимат батІаго лъезе ккола: кинабго хІалтІи гъалатІ гъечІого тІубан бугони – «5», цо-кІиго гъалатІ биччан бугони – «4», 50% -даса цИкІкІун хІалтІи битІун гъабун бугони – «3» ва 50% -са гІодобе хІалтІи гъабун бугони – «2» .

Щибаб диктанталда хадуб къун руго захІматал рагІаби. Гъел рагІабазул магІна бичІчи ва битІунхъвай лъималазда ракІалде щvezабизе тІадаб буго учителасда. Программаялда гъечІел ялъуни жеги малъичІел орфограммаби гъорлъ ругел рагІаби цереккунго доскаялда хъван рукІине ккола. Гъединал рагІаби цАлулага учителас лъималазул доскаялде кІвар буссинабизе ккола.

1 КЛАСС

Цуне тIехъ.

ТIехъ буго дур гъудул. Гъелда хъвадаруге. ТIанчал тIоге. Цуне тIехъ. (10 рагIи)

Падкъай: [тI] гъаракъ бугел рагIаби рате ва хъвай. Чан-чан гъаракъ ва хIарп гъезулъ ругелали рихъизаре.

Цалдохъан.

Мурадил буго анкъго сон. Гьев вugo тIоцебесеб классальул цалдохъан. Мурадие школалде ине цакъ бокъула. (14 рагIи)

Падкъай: цалдохъан абураб рагIуль чан хIарп ва гъаракъ бугебали хъвай.

Хасалихъльи.

ТIаде щвана хасалихъльи. Мильирщаби хинал улкабазде роржун ана. Росулъ хутIана маккал, къудкул ва гъудул. (13 рагIи)

Падкъай: мильирщаби абураб рагIи слогазде бикье ва хъвай.

Ханчил кумек.

БецIаб сордо букIана. АхIамида горда кIутIулеб гъаракъ рагIана. Горду рагъана. КIутIулеб батана хъахIимиккиялъ. АхIамида микки рокъобе бачана. (17 рагIи)

РагIаби: хъахIимикки.

Падкъай: хъахIимикки абураб рагIуль чан хIарп ва гъаракъ бугебали бихъизабе.

Нижер хъизан.

Эбелги эменги хIалтIуде уна. Аминат школалде уна. Рокъор хутIула дунги кIодоги. Дица кIодое кумек гъабула. (15 рагIи)

Падкъай: тIоцебесеб предложение хъвай ва ударениял лъе.

ГIужрукъ.

Лъималазда гIужрукъ батана. Гъез гIужрукъ школалде бачана. Лъималаз гъеб кваназе гъабулаан. Гъельие рагъ цакъ бокъулаан. (15 рагIи)

Падкъай: кIиабилеб предложениядаса рагъукъал гъаркъал ратIа росун хъвай. Масала: [гъ], ...

Цалдохъаби.

Ниж школалда цалдола, хъвадарула. Суратал раҳъизе ругъунлъула ва расандула. Учителальеги ниж цАкъ рокъула. (11 рагИи)

Падкъай: тIoцебесеб предложениялда жанир ругел разъарал гъаркъал ратIa росе ва рихъизаре. Масала: [u],...

Хасалихъльи.

Паде щвана хасалихъльи. Гладамаз хурзабахъа тIорщел бакIарана. КватIичIого хурзал чIорогольана. Гладамал хасел щвеялде лъикI хIадурлъана. (16 рагИи)

Падкъай: хасалихъльи абураб разIул фонетикияб анализ гъабе.

ТIоцебесеб гIазу.

Бана тIоцебесеб гIазу. Ракъ, тIохал, гъутIби, къватIал хъахIльун рукIана. Лъимал гIаздадаса цАкъ рохана. (13 рагИи)

Падкъай: кIиабилеб предложенияльуб чан разIи бугебали бихъизабе.

МахигъветI.

Рукъалда аскIоб букIана махигъветI. Риияль басандулаан гъури гъельул тIамхазулъ. Хасалихъе тIанхал тIогъиллъана ва гIодоре гъана. Нижеда кколаан махигъотIода гъоркъ меседил тIанса тIибитIун бугилан. (20 рагИи)

Падкъай: ахирисеб предложенияльул разIабазда ударениял лъе.

Кумек.

ГIазу бан букIана. Ракъарал къудкул роржанхъулел хутIана. Заремал гъезда ракI гурхIана. Гъель къудкузе ролъул мугъал рана. (16 рагИи)

Падкъай: ўиб? ўив? ўий? ўал? абуран суалазе жаваб къолел разIаби ратIa росе ва хъвай.

Лъар.

Нижер росдада ѹебе буго лъар. Лъарал разIалда буго кIудияб гъветI. Нуҳлулаз гъениб хIухъбахъи гъабула. Нуҳлулазе лъарал гъаркъихъ гIенеккизеги бокъула. (19 рагИи)

Падкъай: ахирисеб предложение слогазде бикье ва хъвай.

Дарс.

Цумур къабуна. Щалдохъаби партабазда нахъа гIодор чIана. Гъел лъикI хIадурун руго дарсиде. (12 рагIи)

Тадкъай: цIалдохъаби абураб рагIул фонетикияб анализ гъабе.

Хасел.

Хасало гIурул лъим тIокIкIун ва цIорон букиуна. ХIанчIиги хинал улкабазде роржун уна. Рохъор гъутIбуздасаги тIамхал гIодоре рортуна. Бакъул хинлъиги дагъаб букиуна. (20 рагIи)

Тадкъай: тIоцебесеб предложение слогазде бикье ва хъвай.

Учительница.

Ниж руго тIоцебесеб классальул цIалдохъаби. Лъала нижеда цIализе ва хъвазе. Учительницаяль малъула гъудулъи гъабизе. Цойги малъула Дагъистан бокъизе. (17 рагIи)

Тадкъай: кIиабилеб предложение ялдаса рагъукъал гъаркъал ратIа росе ва рихъизаре. Масала: [лъ],

Школалда ёлка.

Гъале школалъул зал. Гъениб буго берцинго къачIараb ёлка. Лъимал расандулел руго. ЦIорол Дадаги вуго гъезда гъоркъов.

РагIаби: ЦIорол Дада.

Тадкъай: [гъ] гъаракъ гъорль ругел рагIаби рате ва хъвай.

Их.

Их тIаде щвана. Гъава хинлъана. Авлахъазда гIазу биун ана. МугIрул Гурччинлъана. Лъаралги Горалги хъудулел руго. (15 рагIи)

Тадкъай: [гI] гъаракъ гъорль ругел рагIаби рате, ударениял лъе ва хъвай.

Школалъул пастIаналда.

Жакъа нижер класс хIалтIана школалъул пастIаналда. Дицаги ПатIиматицаги хъапустан лъальана, чIахI бетIана. ЛъикIаб хъапустIан бижила. (15 рагIи)

РагIаби: хъапустIан.

Тадкъай: ахирияб предложение слогазде бикье ва хъвай.

Их.

Ихдал хинал улкабаздаса хІанчІи тІад руссuna. Лъималаз хІанчІазе рукъзal гъаруна. (14 рагІи)

РагІаби: russana.

Тадкъай: russuna абураб разIул фонетикияб анализ гъабе.

Риидалил каникулал.

Цалул сон лъугІана. Салим кІиабилеб классалде вахъана. Школалъул азбаралда ахІи-хІур къотІана. Байbihъана риидалил каникулал. (14 рагІи)

Тадкъай: ахирисеб предложениялъул разIабазулъ ударениял лъе ва хъвай.

Цад бана.

Зоб гъугъадана. Пирхана пири. Бана чІахІияб цад. Нуҳазда хІорал чІана. Нураль кІамури лъуна. БацІцалъана тІабигІат. (15 рагІи)

РагІаби: бацІцалъана, кІамури.

Тадкъай: щиб? щив? щий? щал? абурад суалазе жаваб къолел разIаби ратIа росе ва хъвай.

Риидал.

Хинаб къо букІана. Асмаги СалихІатги рохьоре ана. Ясазда гІемераб гІурдахІан батана. Гъез гІурдахІан бакІарана. (14 рагІи)

РагІаби: гІурдахІан.

Тадкъай: гІурдахІан абураб разIул фонетикияб анализ гъабе.

Росуль.

Риидал ниж эбел-инсуца росулье щвезарула. Яцаль кІодоэбелалъе кумек гъабула. Дун лъималгун васандула. (13 рагІи)

РагІаби: кІодоэбел, эбел-инсуца.

Тадкъай: кІодоэбелалъе абураб разIи слогазде бикье ва хъвай.

Дир кІудада.

Дир кІудада вуго гІакъилав чи. Киназдаго гъев хІалимго кІалъала. Ниж кІудадада сверухъе ракІарула. Гъес нижее хІикматал маргъаби рицуна. (18 рагІи)

Тадкъай: гІакъилав, хІикматал, хІалимай абурад разIабазе суалал къе ва хъвай.

Хланчи нильер гъудулзаби.

Хланчи киназулго гъудулзаби руго. Гъез тIагIинарула заралиял хIутIал. Щалдохъабаз хIанчи хасало кваназарула. Нильеда тIадаб буго гъезул тIалаб гъабизе. (19 рагIи)

Падкъай: [xI] гъаракъ бугел рагIаби рате ва хъвай.

Гвангва.

Муса ун вукIана рохьове. МахигъотIода гъесда батана гвангва. Гъес гвангва ккуна. Мусаца гвангва школалде бачана. (15 рагIи)

Падкъай: тIоцебесеб предложениеялда жанир ругел рагуукъал гъаркъал ратIа росун рихъизаре. Масала: [м], ...

Ахикъ.

Нижер ах борхалъиялда буго. Гъенир чIахIиял гъутIби гIун руго. Ахикъан рихъула гIатIидал авлахъял, росаби, маххул нухал, гIисинал лъарал. (17 рагIи)

Падкъай: ахирисеб предложениеялда жаниб чан рагIи бугебали бихъизабе.

Рохъобе сапар.

Учителалъ ниж рохъоре рачана. ГъутIбузда гIурчинааб тIамах бан букIана. Сверухъе тIогъилал, хъахIал ихдалил тIугъдул рижун ругоан. Ихдал рохъоб кутакалда берцинго букIуна. (14 рагIи)

Падкъай: тIоцебесеб предложение батIа босе. Жиб-жиб рагIиялье суал кье ва хъай.

ГъалбацI.

Дир буго таращ. Гъелда цар буго ГъалбацI. Гъеб хIапдола, дунгун басандула. Киве дун аниги хадуб бекерула. (13 рагIи)

Падкъай: лъабабилеб предложениеялда жанир щиб гъабулеб? абураб суалалъе жаваб къолел рагIаби рате ва хъвай.

Дандерижи.

Май моцI щвана. Къо букIана хинаб, роцIараб. Мусаги СалихIги рохъоре ана. Рохъоб борхатаб кыру батана васазда. Гъаз щиб рагIи абуниги, къурдаги бан нахъбуссонаан гъеб. Дандерижи букIана гъеб. (25 рагIи)

РагIаби: нахъбуссонаан.

Тадкъай: дандерижи, борхатаб абурад разгаби слогазде рикъе ва хъвай.

Дагъистан.

Глатидаб ва бечедаб буго нильер Дагъистан. Нильер гъанир руго члахиял рохъал ва рорхатал мугирул. Мугироздасан чвахула бечедал гирал. Гъез лъалъала глатидал авлахъал. (22 разги.)

Рагаби: авлахъал.

Тадкъай: кинаб? кинал? абулел суалазе жаваблъун ракчунел разгаби рате ва хъвай.

Магарулъи.

Лъималазда рекъола мугирузул гъава. Гъезие цакъ бокъула цорораб лъим ва тлагамал пихъал. Гъороца ва хланчата берцинал бакънал рачуна. Гуруца гъезие пасихал кучидул ахгула. (22 разги)

Рагаби: пасихал.

Тадкъай: тлоцебесеб предложениялда жаниб чан разги бугеб?
Ударениял лье ва хъвай гъеб предложение.

Къасимех.

Роол заман букана. Къасимех щвана. Сордо бецльана. Хланчи жанире russana. Гланкуял ва хелкал къижана. Гачиял ва бачал регана. Цохюго къуркъби хутана кечи ахгулел. (22 разги)

Рагаби: russana, къуркъби

Тадкъай: къижана абураб разгул фонетикияб разбор гъабе.

Нижер школа.

Нижер рукъ школалда аскюб буго. Школалъул рукъзал рорхатал руго. Гордал члахиял руго. Азбар глатидаб буго. Цебе ах буго. Ниж гъенир халтгула. (21 разги)

Рагаби:

Тадкъай: текст берцинго үале ва ударениял лье.

Нижер хъизан.

Къаси ниж киналго рокъоре russuna. Эбелги-эмениг халтудаса ракчуна. Эбел юкъарула. Эмен хъвадарула. Дунги гитинай яцгун ясандула. (16 разги)

Рагаби: russuna, юкъарула.

Тадкъай: ясандула абураб разгул фонетикияб разбор гъабе.

2 КЛАСС

КІодо.

КъотІносан васги ясги унел рукІана. Гъезда цеє-цеє уней ѿ кІодоги йикІана. КІодо цІердаса хъущтІана ва гІодой ккана. Васас векерун кІодо тІаде яхъинаюна. Васасул кІодо ятилилан тана ясалъ. Чияр кІодо йикІун йиго. (30 рагІи).

РагІаби: цеє-цеє, хъущтІана.

Падкъай: [кI] гъаракъ бугел *рагІаби рате ва хъвай.*

ТоргІо.

Инсуца Муслимие кІудияб торгІо босана. Гъев торгІогун АхІмадихъе ана. Азбаралъур аваданго торгІо хІалел рукІана васал. КІодоца цІодорлъи гъабеян гъарана гъезда. Амма васаз сан гъабичІо кІодол рагІабазул. ТоргІо гордуда щвана ва кІудияб цІер бекана. Васал кутакалда хІинкъана. КІододаса нечон гъел багІарлъана. (40 рагІи)

РагІаби: сан гъабичІо.

Падкъай: текст пасихІго цІале ва ударениял лъе.

Эбелги ясалги.

Эбел юкъарулей йиго. Асмаги Марьямги лъималазул ахикъа рокъоре рачІана. КІудияй яс Аминатица гъезул ретІел тІаса бахъана. ГъитІинал ясал эбелалде аскІоре рекерана. Эбелалъ букъулеб бугеб къагІидаялъухъ лъикI балагъана. (27 рагІи)

РагІаби: лъималазул ахикъ.

Падкъай: хасал цІарал *рате, суалал кье ва хъвай.*

Гъалбал.

Асиятихъе гъудулзаби рачІана. Столалда тІад стакабиги гъитІинаб чайникІги буго. Асиятица гъалбадерие маxI гъуниаб чай тІуна. Хадур гъел яsicкIабигун расандана. КІудияб яsicкIо Чакарихъе къуна, гъалал халатай яsicкIо Мадинаца йосана. Расандилаго замана хехго ана. (32 рагІи)

Падкъай: тІоцебесеб предложениялда ругел разъукъал гъаркъал *ратIа росе ва рихъизаре. Масала: [c], ...*

Нижер кету.

Рогъалил Гуж буқана. Цоцазе гъургъур бачунел рукана маккал. Нижер катида гъел рихъана. Кин гъенибе ГунтИлеб? Гъале ургъана макруялье кету. Кету харана хЮбол тЮгъибе. Гъенисан кЛанцЛун биччан тана. Маккал роржун ана. Кету бортун бачана ва рокъобехун тПурун ана. (38 рагИи)

РагИаби: гъургъур, микки.

Тадкъай: *кИиабилеб предложенияда жаниб чан рагИи бугеб?*
Слогазде бикье ва хъвай.

Хасалихъльи.

Тладе щвана меседилаб хасалихъльи. Тюцебесеб газул гъалай биччана мугИрул тЮгъазде. Ахикъ, хурзабахъ хЛанчЛазул кучIдул къотЛана. Гъел гЕмерисел хинал улкабазде роржун ана. Росдада цебе бугеб мегъ чЮбоголъана. Рохъор ва ахазукъ гъутIбузул тЛанхал тПуранго рортана. (30 рагИи)

РагИаби: гъалай биччана.

Тадкъай: *хасалихъльи, хЛанчЛазул, улкабазде, чЮбоголъана*
абурал рагИаби слогазде рикье.

ГанкI.

Гъабзакъа тПурун ГанкI рохъобе ана. Рохъоб ГанкИе лъикI буқана, амма цАкъ хЛинкъулеб буқана гъеб. ГанкИца хЛинкъи гъечIеб бакI балагъулеб буқана. Гъеб лъутана рохъил ризаб бакIалде. ГанкИца пикру гъабуна гъениб чIезе. Гъанже ГанкI сундасаго хЛинкъулеб буқИнчIо. (35 рагИи)

РагИаби:

Тадкъай: *тюцебесеб предложение слогазде бикье ва хъвай.*

Рукъальул хЛайванал.

Нижер буго кIудияб кету. Гъельул берцинаб чIегIераб рас буго. Надалдаги гъельул дагъалго хъахIал расал руго. Царги гъелда НодохъахIилан буго.

Азбаралда буго кIудияб гъой. Гъелда Аргъутилан ахIула. Гъель руқъ цIунула. НодохъахIила гункIkIал ккола. Нижее роқула нижерго рукъальул хЛайванал.

РагИаби: гункIkIал.

Тадкъай: *щиб? щив? щий? щал? абурал суалазе жаваблъун*
рачIунел рагИаби рате ва хъвай.

Алмас.

Камилие инсуца бачун бачIана таращ. Гъелда цIар тана Алмас. Алмас Камилиде хехго ругъунлъана. Гъевги кидалго таращгун вукIунаан. Алмасги Камилги цоцадаса ратIальулароан. Киве унев вугониги Камилица Алмас цадахъ бачунаан. Гъезул унго-унгоял гъудулзаби лъугъана. (33 рагIи)

РагIаби: киса-кибего.

Падкъай: *тIоцебесеб предложениялда жаниса разъарал гъаркъал ратIа росе ва рихъизаре. Масала: [a], ...*

Чанахъан.

Цо нухаль хасало тамахаб гIазу бана. Сверухъльиялда хъахIаб пардав бигъана. Нахъисеб къояль чанахъаби чанаре ана. Херав Расулги Горочги бачун чанаве ине къачIана. Расул Горочил лъалкIода хадув унев вукIана. Циндаго Гороч лъалхъана. Расулида гъотIода гъоркъ гIанкI бихъана. Гороч хIапдана. ГIанкI тIурун ана. (41 рагIи)

Падкъай: *кинаб? кинав? кинай? кинал? абурад суалазе жаваблъун рагIунел разъаби рате ва хъвай.*

Лъилдай гъал лъалкIал?

Хасало мех букIана. Бакъаниде квач цIикIана. Рогъалиль тIеренаб гIазу бан батана. ХъахIаб гIаздаца бахчун букIана азбар ва больаби. ГъитIинай Катяе тира-сверизе бокъана. Гъей азбаралде ячIана. БацIладаб гIаздада тIад рукIана гIисинал лъалкIал. Кинаб хIайваналъдай гъал тарал? ГIундулги халатаб, расги хъахIаб, ламадурги кваназе бокъулеб гIанкIил рукIана гъел лъалкIал. (46 рагIи)

Е. Чарушинидаса.

РагIаби: тира-сверизе, цIикIана.

Падкъай: *прилагательноял рате, суалалги къун хъвай.*

ГIазу.

Цорораб гъури пуна. ЧIегIерал накIказ зоб цIуна. Радалалде гIазу бан батана. Киса-кибего дунял хъахIльун бугоан. Лъимал цIакъ рохана.

Цо-цояз хъещтIезе чангъал къватIире рачана, цогидал гIазу речIчIун хIазе лъугъана. Гъай лазат! БачIана унго-унгояб хасел. (33 рагIи)

РагIаби: цо-цояз, унго-унгояб, киса-кибего.

Тадкъай: ахирисеб предложениялда жанир ругел разгукул гъаркъал рихъизаре. Масала: [б], ...

Школалда лъималазул ёлка.

Цияб сон тIаде щвана. Лъималаз школалъул азбаралда гIурчинаб ёлка къачIана. Ёлкаялда берцинал расанкIаби ран рукIана. Лъимал ёлка сверун къурдулел, расандулел, кучIдул ахIулел рукIана. Гъале таргъаги босун Цорол Дадаги щвана гъоболлъухъе. Гъес киназего сайгъатал рикъана. (34рагIи)

РагIаби: Цорол Дада

Тадкъай: гIурчинаб абураб разIул фонетикияб анализ гъабе.

ГIорда цIер чIвана.

Пажаибго берцинаб радал гIуж букIана. Лъимал расандизе къватIире рахъана. Нижеда рагIана гIорда цIер чIван бугилан. Ниж цIакъ рохана. Киналго гIурхъе рекерана. ГIорда тIад цIер матIу гIадин кенчIелеб букIана. Тубараб къояль ниж цIерда хъещIана. Цо букIараб аваданлъиха! (36рагIи)

РагIаби: хъещIана, матIу гIадин.

Тадкъай: гIажаибго, расандизе, рекерана абуран разIабазул рикъун росизе ругелицинал ресал рихъизаре.

КIудияв ахихъан.

ГытIинаб къоялдаса нахъе Мичурин хъулухъалде лъугъана. Жиндиего чед балагъана. Амма жиндирго бокъулеб иш гъесда кIоченчIо. Мичуриница эркенаб заман ахикъ тIамулаан. Гъес гIемерал хIалбихъиял гъаруна.

Къаси-къаси Мичуриница ахихъанлъиялъул тIахъал цIалулаан. (30рагIи)

Тадкъай: тIоцебесеб разIулъ ругел авар алфавитальул хIарпал хъвай.

ГIечул гъветI.

Росдал ахихъанас Расулие сайгъаталье къуна гытIинаб гъветI. ГъветI чIана школалъул ахикъ. Расулица алхинчIого хъулухъ гъабулаан гъотIое.

Ана заман. ГъветI гIуна кIудияб. Недегъго гъороца шуршузаарулаан гъотIол тIанхал. Бана гъотIода тIоцебесеб гIеч. (31рагIи)

Падкъай: шуршуза рулаан абураб разIи бикъун босизе ругелицинал ресал рихъизаре.

Ах гIезабуна.

Рашидил буго кIудияб ва берцинаб мина. Мина сверухъ бижулаан борхатаб хер. Рашидида ракIалде ккана гъутIби чIезе. Ихдал гъес чIана анцIго гъветI.

Ана санал. ГъутIби гIуна кIудиял. Рашидил ахикъ бижула гъуинаб гIеч, гени, микъир, ахбазан. (33 разIи)

РагIаби: микъир.

Падкъай: гъутIбузда абураб разIулъ ругел авар алфавиталъул хIарпазул цIарал хъвай.

Мильирщо.

Мильирщо рахъ-рахъалдеги балагъун чIир-чIидана. Гель жиб бусен гъабизе биччаян гъарулеб букIана.

MaxIмудица чIалоялда кIиго магI къабуна. MaxIмудие цо-кIиго кечIги ахIун, мильирщо босен гъабизе лъугъана. (24 разIи)

РагIаби: рахъ-рахъалде, чIир-чIидана, цо-кIиго.

Падкъай: мильирщо абураб разIул фонетикияб разбор гъабе.

ПатIиматил гъветI.

Ахикъ гъитIинаб гъветI баккана. ПатIиматица гъельие хъулухъ гъабуна. Ракъ тамах гъабуна, рак бана, лъялъадана.

Хасало гъветI ПатIиматица квачалдаса цIунана. ПатIиматги гъветIги цадахъ гIуна. Гъанже гъельул гъотIода лъикIаб гIеч бижула. (30 разIи)

РагIаби: баккана.

Падкъай: щиб гъабураб? абураб суалалъе жавабльун рагIунел разIаби рате ва хъвай.

Их.

Хинаб их тIаде щвана. Тамахаб гIазу хехго биун лъугIана. Авлахъазда цIияб хер гIурчинлъана. Хинал улкабаздаса батIи-батIиял хIанчIи тIад руссунел руго.

Росдал гIадамаз ихдалилаб реки байбихъана. Лъимал цIакъ рохун руго. Гъел авлахъазда торгIо хIалел, расандулел рукIуна. Гисинал лъимал къватIахъ аваданго рекерахъдилел руго. (39 разIи)

РагIаби: батIи-батIиял, рекерахъдилел.

Тадкъай: кинаб? кинав? кинай? кинал? абулел суалазе жаваблъун рачIунел разIаби рате ва хъвай.

ГъутIби Чолеб къо.

Школалъул ахикье тIолабго школа бахъана. Учительзабигун цадахъ цалдохъабиги рачIана. Киналго хIалтIуде тIаделъана. Цояз гъутIби чезе гвендал рухъана, цогидаз заз-хъарахъ бахъун рехана. Бишунго гъитIиназ гамачI бишана. ЧлахIиял лъималаз чIана ахбазаналъул гъутIби. (31 разIи)

РагIаби: заз-хъарахъ.

Тадкъай: учительзаби, ахбазаналъул абуран разIаби рикъун росизе ругелицинал ресал рихъизаре.

Таращ.

Сапариеги Чапариеги цIакъ бокъулаан гъитIинаб таращ. Тарщие гъелги кутакалда хириял рукIана. Васаз тарщие рукъ гъабуна. Рукъалда цебе чед, чури ва гъан лъолаан.

Эркенаб заманалда гъез таращ тиризе цадахъ бачунаан. Таращгун васал унаан магъилье, авлахъалде, рохьоре. Таращги васалги цоцадаса ратIалъулароан. (40 разIи)

РагIаби: чури.

Тадкъай: хасал цIарал рате ва хъвай. Тарщида цIар лъе.

Рии.

Рии тIаде щвана. Росдал лъарал кIодолъана. ХланчIазул баънал цIилъана. Расальаби багIарал, хъахIилал, хъахIал тIугъдузул цIуна. Найл зузуй къотIуларо. Ахикъ хIалтIул кор боркъуна. КватIичIого баршула жага ва гъуниаб курак. Ахикъ букIунеб берцинаб маxI! (32 разIи)

РагIаби: зузуй, кор боркъула.

Тадкъай: кватIичIого абураб разIул фонетикияб анализ гъабе.

ЧвахунцIад.

БухIараб рии букIана. Лъимал рохьоре кари бакIаризе ана. Циндаго чвахунцIад базе лъугъана. Зоб гъугъадана, пири пирхана. Лъималазда рохьоб хъош батана. Гъел хъошнире руссана.

Цад къотIана. Лъимал рохьил рацIалъиялде рилъльана. Зодиб нур чIана. Лъимал гъелдаса рохана. (33 разIи)

РагIаби: хъош, рацIалъи, рилъльана, руссана.

Падкъай: *кIирекъарал гъаркъал ругел разIаби рате, слогазде рикье ва хъвай.*

Рохъоб лъабго къо.

Клиабилеб классальул цалдохъаби ун рукIана рохьоре. Лъабго къояль гъел тира-сверана. Сордо балеб букIана палаткабазда жаниб. Нужеца киданиги рохъоб сордо банищ?

Радал цудунго Таде рахъунаан. Щорораб лъеца гъумер-кверал чурулаан. Къаси щадуда сверухъ Годор чолаан. Рицунаан маргъаби, ахIулаан кучIдул. Рохъоб букIараб лазат! (39 разIи)

РагIаби: палатка, гъумер-кверал.

Падкъай: *суалияб ва ахIул ишараби ругел предложениял рате ва хъвай.*

ГъалбацI.

Къуватаб ва залимаб гъой букIана Галил ГъалбацI. Тулакаб гъой букIана ГъалбацI, амма щидалаб букIинчи. Гъель къварид гъарулароан жиндаса загIипал гъаби. Гъельул тушбаби рукIана бацIал ва цогъал. Гъезде данде ГъалбацI букIана бахъараб хъвалчен. (30 разIи)

РагIаби: къаси-къаси, хIалbihъи.

Падкъай: *хасал цIарал рате ва хъвай. Жегиги лъабго гъойдул цIар ургъе ва хъвай.*

Риидал магIарухъ.

Риидал магIарул гъаваялда бащальулеб жо букIунеб батиларо. Гъельул берцинльиги сунцаго хисуларо. МугIруз ретIуна Гурчинаб къатIипа. Гюрал ва лъарал аваданго хъудула.

Гурчинаб мегъ букIуна ралъадIадин гъелчелеб. ГъветI-рохъ жидерго бечельиялдаса чIухIула. КъасильизегIан хIанчIазул чIирчIириги къотIуларо. Вехъасул лалуялъул сас кибего разIула. (35 разIи)

РагIаби: гъветI-рохъ, къатIипа.

Падкъай: *тIоцебесеб предложениялда жаниб чан разIи бугеб? Слогазде бикье ва хъвай.*

Гъанкъизе дагъаль хутIана.

Лъарал рагIалда гIодов чIун вукIана дун. Герекъ гъоркъа гъодорльун букиун буго. Цо заманалдасан герекъ тIун ана. Дун ккана гъварильде. Дида лъим лъалароан. Гъорлье тIерхъунев вукIана. КIалдибе лъимги бачIунеб букиун. КIудияв вацасда дун лъадалъе тIерхъунев вихъун вуго. Дири вацас дун хвасар гъавуна. (40 рагIи)

РагIаби: герекъ, гъодорльи.

Тадкъай: *щиб? щив? щий? щал? бурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби рате ва хъвай.*

Хъзал.

Лъимал гIурдаде расандизе ана. Лъарал рагIалда хер каваналел рукIана хъзал. Гъез цIунулел рукIана жидерго беричал тIанчIи. Лъималазда тIанчIи берцин рихъана. Гъел тIанчIазде аскIоре рекерана. Хъзал лъималазда хадур рекерана. Лъималаз бихъулеб мухъ тана. (32 рагIи)

Тадкъай: *кIиабилеб предложениялъуль чан рагIи бугеб?
Ударениял лъе ва хъвай.*

Колхозалъе кумек.

Кидаго нижер классалъул цIaldoхъабаз колхозалъе кумек гъабула. ГъутIби лъалъала, рухъула, къачIала. Ахикъ руго багIидул, жагадул, куракул, ахбазаналъул ва гIечул гъутIби. Нижеца пихъ бакIаризеги кумек гъабула. Цояз гъутIбуздаса пихъ бетIула, цогидаз гъеб ящиказухъе бала. Пихъил цIурал ящикал машинаялда сокIкIуна. Ахихъан АхIадги нижедаса цIакъ разиго вукIуна. (42 рагIи)

РагIаби: сокIкIуна.

Тадкъай: *щиб гъабураб? щиб гъабулеб бугеб? абурад суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби рате ва хъвай.*

Эбелалъул анкъго яс.

Цо эбелалъул йикIанила анкъго яс. Гъей шагъаралде вацасде щвезе ун йикIанила. Анкъидаса эбел тIад юссанила. Жалго эбелалъухъ чIалгIун рукIарааб куц бицине лъугъанила ясал. Анкъабилей ясалъ эбелалдаса мачуял рахъанила. ХIатIал чуризе лъел цIураб хъабаги тIарсги цебе лъунила.

Киналха чIалгIун рукIарал? (40 рагIи)

(В.Сухомлинский сдасан)

РагIаби: юссана

Падкъай: суалияб предложение бате ва жаваб хъвай.

Кумек гъабуна.

Кутакаб гъури буклана. Харил глахъалда ца реклана. Херав хъаравул Маликица ахли бана. Бишун цере гъенире лъимал щвана. Гъез ца свинабизе жигар бахъана. Хадуб члахиязулги кумек щвана. Гъалагаб ца свинабуна. Киназго лъималазе баркала къуна. (33раги)

Рагаби: глахъалда, гъалагаб.

Падкъай: Площебесеб хабарияб предложение суалияб предложениялде буссинабе ва хъвай.

3 КЛАСС

ХІанчІи ана.

БачІана сентябрь моцІ. Борхатаб зодисан роржун унел руго чІегІерал накІкІал. Гъединал хасалихъльиялъул къояз роржине хІадурлъула хІанчІи. Цо-цо хІанчІи церего ана роржун. Роржине къачІарал хІанчІазул сасаль цІун руго рохыил рацІцІалъаби.

Гъале халатаб сапаралъ къватІире рахъана хъазал. Глагарал хъуцІалги тун роржун ана хІанкъваби. (41 раг Іи)

РагІаби: цо-цо, хІанкъваби.

Падкъай: хІанкъва абураб *рагІул фонетикияб разбор гъабе.*

Рохъор.

Лъар бахъун добехун кІудияб махил рохъ буکІана. Гъалмагъзабигун цадахъ дун гІемер щолаан гъениве. Щакъго жанирегІан ине хІинкъулаан ниж. Гъениб бацІ бугилан бицен буکунаан.

Цо нухаль нижер хІукму кканы хІинкъичІого рикІкІадегІан ине. КигІан жанирегІан аниги, бацІ нижеда батичІо. Берцинал бакънал рачунел хІанчІи ратана. (42 рагІи)

РагІаби: рикІкІадегІан.

Падкъай: тІоцебесеб предложениялда жсанир бетІерал членал рате ва рихъизаре.

Чадил кесек.

КІудияй яц Салиматги дунги паркалда тира-сверулел рукІана. ГъутІбуздаса тІогъилал тІанхал гІедегІичІого рортулел рукІана.

Ракъалда бегун чадил кесек бугоан. Гъеб цІадаца биччун буکІана. Цо гІаркъалида чІун чаргъеду бугоан. Ниж балагъун чІана. Бортунги бачІун, гозоялъуб чедги ккун, гъеду боржун ана. Гъеле чаргъадие квен. Чед киназего кидаго хІажалъула. (45 рагІи)

РагІаби: тира-сверулел, чаргъеду.

Падкъай: кІиабилеб предложениялда жсанир ругел каламалъул бутІаби рихъизаре, суалал кье.

Къункъраби.

ТIаде щвана хасалихълъи. Къункъраби роржун унел рукIана тамашаяб низамалда. Гъел рельльунаан кIиго рахъ халатаб лъабокIоналда. БетIералда букиана гучал куркъбазул къункъра. Гъеб букиун батила къункърабазул цебехъан. Гъаркъазул цокIалльияль дун хIайранлъизавуна. КватIичIого къункърабазул низам бихъудаса тIерхъун ана. Гъел роржун унел рукIана хинал улкабазде. (42рагIи)

РагIаби: лъабокIон, цокIалльи.

Падкъай: хасалихълъи, цебехъан, къункърабазул абурад разIабазул гIуцIи бихъизабе.

Къерханкъо.

Хасалихълъияльдукъул бакъул бухIи дагъльана. Гъороца тIогъилал тIанхазул кIудиял гохIал гъаруна. Сверххълъиялдаго гIодонакIкI лъуна. Авлахъазда сихIкъотIи тIибитIана. Глиси наб щад бана. ГлатIидал росдал къватIал чIорого хутIана.

Риччарал гIанкIуял борхатаб царал кIал щолареб мокъиде рахана. Квачараб кето хинаб печалда гъоркъ бегана. Эмен щулал гъудал рикIкIине лъугъана. Бизарльярай кIодоца мерго кодобе босана. (48рагIи)

РагIаби: гIодонакIкI, мерго, мокъиде.

Падкъай: кIиабилеб абзацалъул тIоцебесеб предложенияльул синтаксисияб разбор гъабе.

Мокъокъ.

Инсуца дие бачIана квартки бекараб мокъокъ. Дицаги эбелалъги гъельул квартки сахльизабуна. Мокъокъица цере лъурал мугъал кваналаан. Рокъоб тира-сверизе гIамал гъабуна гъель. Их бачIинегIан мокъокъ нижер рокъоб букиана. Цо ихдалил къояль эбелаль гъеб къватIибе биччана. Глемераб заманаяль мокъокъ нижер минаялда тIад сверана. Гъедин къольникI гъабуна мокъокъица нижергун. (44рагIи)

РагIаби: тира-сверизе, къольникI гъабуна.

Падкъай: Ѣшиб? Ѣтал? абулел суалазе жавабльун рагIунел предметиял цIарал рате ва хъвай.

Гванга.

НакIкIирохъоб канал берцинаб махI букиуна. Ниж риidal гIемер унаан рохьоре. Цо гъениб букиунеб берцинлъи!

Цо залимаб накIкIигъотIол гIаркъалабазда расандилел рукIана гвангваби. КерчхIеренаб рачIалъул цо гвангва букиана гъезухъ хал гъабун чIун.

Гъале гъеб жиндирго рукIиниса къватIибе бахъана. Гъебги басандизе жубана. Цо гIаркъалидаса цойгиялде бигъаго кIанцIана. Гъайбатаб ихдалил бакъалдаса рохун ругин кколаан гвангаби. (50 рагIи)

РагIаби: накIкIигъветI, керчхIеренаб.

Падкъай: *кинаб? абураб суалалье жаваблъун рачIунел прилагательноял рате ва хъвай.*

Вараниги гIункIкIги.

Цо нухаль авлахъалда гIункIкIги вараниги данделъун руго. ГлонкIюца варани ахIун буго гъоболлъухъе. Вараниялъе билъльине бокъун гъечIо. ГлонкIюца хIалица бачун буго варани. Щун руго гIонкIкIол каратI бугеб бакIалде. Гъеб лъугъун буго жиндирго картIинибе варани цIазе. КигIан цIаниги вараниялда кIун гъечIо гIонкIкIол картIинибе лъугъине. (46 рагIи)

РагIаби: гIункIкI, билъльине.

Падкъай: *гIункIкI абураб рагIи тексталда кина-кинал падежазда хIалтIизабун бугебали хъвай ва бихъизабе.*

Аргъут.

Дир буго гъалараб таращ. Дунги таращги гъудулзаби руго. Гъеб басандула, хIапдола, хадуб бекерахъдула. Щодораб гъой буго Аргъут. Дир гъудулзабазеги гъеб цАкъ бокъула. Дун Аргъутидаса вахчула. Гъель дун хехго валагъула. Ватараб мехаль бохула, хIапдола. Дун школалдаса вуссинегIан чIалгIун холеб батула гъеб. (40 рагIи)

А. ХIамзатовасдаса.

РагIаби: бекерахъдула, вуссинегIан.

Падкъай: *глаголал ратIа росун хъвай, суалал кье, заманаби рихъизаре.*

Ахикъ.

Щобдаса хасалил бакъ баккана. РоцIараб къо бачIана. Нижер хъизан ахикъе ана. Инсуцаги дицаги гъабу ракъуль лъуна. Пихъил гъутIби кIурана. Эбелалъ данде гъаруна кIураал гIаркъалаби ва тIамах. Хадуб нижеца тIолабго ах лъалъана. Цо кIудияб генул гъотIокъ ниж кваназе гIодор чIана. Дие бокъула ахикъ хIалтIизе. (45рагIи)

РагIаби: гъабу, гIаркъалаби.

Падкъай: предметиял цIарал ратIа росун хъвай, суалал къе, жинс бихъизабе.

ЦидутIинчI.

Хасалил халатал сардал рукIана. Газул чIахIиял хIулаби ракъалде рортулел рукIана. Жидерго рукIнир гъуниаб макъида къижун рукIана циял. Циндаго дуниял хинлъана. Гвангъарал бакъул чIораз рорчIизаруна гъел.

Гъале бусадаса къватIибе кIанцун бачIана цидутIинчI. Гъебтириго гIаздада бекерахъдана, цIорода хъещIана. ЦидутIинчI щакъ разиго букIана. Гъале гъеб лъарал рагIалде ана. Жиндирго квачIаль лъим чвалхезабуна. БукIараб аваданаб къо! (53 рагIи)

РагIаби: чвалхезабуна, рукIнир.

Падкъай: бекерахъдана абураб рагIул фонетикияб разбор гъабе.

Унго-унгояв гъудул.

Гъеб букIана хасало. РукIкIараб межалъ рокъоре рапIунел рукIана XIасанги ГIумарги.

Тохльукъего пуна кутакаб гIазугун гъури. XIасан гIодов ккана. Гъесда тIаде вахъине кIвечIо. ГIумарица гъев ваччун вачана кIиго километраиль. Гъесул бох бекун батана. XIасанил эбел-инсуца ГIумарие баркала къуна. ГIумар унго-унгояв гъудул вукIун вуго. (44 рагIи)

РагIаби: унго-унгояв.

Падкъай: щиб гъабураб? абулеб суалалъе жаваблъун бачIунеб лъабго глагол бате ва хъвай.

ЛъарахІинчI.

Тубараб къояль Шамил чангъазда хъещІелев вукІана. МаркІачІуда гьев рокъове унев вукІана. Нуҳда васасда бихъана лъарахІинчI. Гъеб цАкъ цФорон букІана. ЛъарахІанчІида боржине кІолеб букІинчIo. Шамилица гъеб кодобе бачана. Гъес лъарахІинчI рокъобеги бачун хинлъизабуна. Гъелдаса нахъе лъарахІанчІица гІумру рохъоб гъабулеб букІана. Шамилица гъельие мугъал ва лъим къолеб букІана. Ихдал васас хІинчI боржине бичкан тана. (47рагIи)

РагIаби: маркІачІуда.

Тладкъай: ахирияб предложениялъуль бетIерал членал рате ва рихъизаре.

ГІанкІитІинчI.

Гъале ракъалде рортунел тІоцересел гІазул тладагъал хІулаби. Рохъил рацІцІалъиялда цо бакъвараб хІехъалда тІад кІусун буго гІанкІитІинчI. Гъель хъахІаб тІимугъ ретIун буго. Гіисинал квачІаз гІазул хІулаби кквезе бокъун буго гъитIичие. Доле цо гъотІода нахъа паркъана бакъараб бацI. Тушман гІагарда вуго! Хехго тIуре, гІанкІитІинчI! (42рагIи)

РагIаби: паркъана, рацІцІалъиялда.

Тладкъай: глаголал рате, суалалги къун хъвай.

Их бачІана.

Их бачІана. Гъеб бачІана рохелгун. Гъеб бачІана, хІанчІазул тІелги цадахъ бачун. Гъеб мугІрузде бахана, хулжал рагъана. Гъель сайигъаталъе бикъана хурдузе гІурчинлъи, тІугъдузе берцинал къерал, бакъул канлъиги, канал цІвабиги.

МугІруз ретIана гІурчинаб къатIипа, гъутIбуз чІвана тІугъдузул шалал. (36рагIи)

РагIаби: къатIипа.

Тладкъай: гІурчинлъиялъул абураб разIул гІуцIиялъул разбор гъабе.

Түгъдузул квацИи.

Тәде щолеб буқIана Микъабилеб март. ГытIинай Раисатица гъарана инсуда тукаде рильтъаян. Гъенир рукIана багIарал, тIогъилал, хъахIилал тIугъдул. Раисат тIугъдуда цесан хъвадилей йикIана. Цинги багIарал розаби росеян инсуда гъардана. Инсуца тIугъдузул лъабго квацИи босана. Раисат цIакъ йохана. Гъел квацIаби рукIана эбелалье, яц Хадижатие ва Раисатие инсуца гъарурал сайгъатал. (50 рагИи)

РагIаби: рильтъаян, Микъабилеб март.

Тадкъай: прилагательноял рате, суалалги къун, хъвай.

Школалъул ахикъ.

Маялъул ахиралда школалъул ахикъ багIли барщана. Нижер класс ана гъеб бакIаризе. Цадахъ йикIана учитель Меседу МухIамадовнаги. Ясал учителалда гаргадилаго унел рукIана. Васазул къокъа гъезда хадуб буқIана. Ахикъе щвана.

Васал рорхатал гъутIбузде рахана. Гъез цIурал ведраби гъоркье риччалаан. Ясаз гъел чIехъолаан ва ящикал цIезарулаан. Киналго лъикI хIалтIана. Лъималаз гIорцIизегIан гъуниаб багIли кванана. (49 рагИи)

РагIаби: гаргадилаго, риччалаан.

Тадкъай: тIоцебесеб предложениялъуль бетIерал членал рате ва рихъизаре.

Их тIаде щвана.

Пирхана пири. Гъугъадана зоб. Кутакалда базе лъугъана цIад. Гъайбатаб тIабигIат накIкIица бахчана. Иххазул чвахиялъул гъаркъал рагIулел рукIана. Дурусаб моцIалъ нахъаса къотIичIого бана цIад.

Маялъул авалалда циндаго хъахIиллъун ана зоб. Гвангъараб бакъуца хинлъизабуна ракъ. Авлахъал, мугIрул рукIана берцинго гIурччинлъун. Амма мугIрузул тIогъазда жеги гIазу буқIана. Гъедин щвана ихх росулъе. (48 рагИи)

РагIаби: чвалиялъ, иххазул.

Тадкъай: ункъабилеб предложениядла жсанир ругел разгукул гъаркъал рихъизаре. Масала: [гъ], ...

Нижер пастIан.

Нижер пастIан буго лъарал рагIалда. ПастIаналда жанир руго къерал. Ихдал гъенир чIола пер, редиска, чIакIултIан, талган, охцер. Ниж риияль гъенир лъалъадула. Эбелалъги яцалъги къваригIунаreb чIахI чIарала. ПастIаниб багIарал макалги рижула.

Радалго уна ниж цIорорал охцерал ва помидорал ракIаризе. Цо гъезул букIунеб тIагIам! Инсуца кIиго найил тIалаги лъуна пастIаналъуб. Ихдал гъезул букIуна ракIгъолеб зузуй. (53 рагIи)

РагIаби: чIакIултIан, ракIгъолеб.

Тладкъай: аслияб падежалда ругел предметиял үIарал рате ва хъвай.

МагIарда.

Дие цIакъ бокъула эменгун цадахъ магIарде ине. Риidal гъениб букIунеб берцинго!

Цо нухаль дида батана рохъил гIанкIудал бусен. Дица гъелда кверцин хъвачIо. Бусада лъабго тIинчI букIана. Дун гъезул берцинльияльухъ валагъун хутIана.

Дагъавги магIарде тIаде вахана. Гъенир дида рихъана расандулел гIанкIил тIанчIи. Дун гъезги хIайран гъавуна. (50 рагIи)

Тладкъай: лъабабилеб предложение бетIерал ва бетIерал гурел членазде биххе.

ГъитIинаб гъудул.

Риidal дун лагералда йикIана. Гъенир диргун гIелбащадал гIемерал ясал рукIана. Нижер цоцадехун шулияб гъудулъи ккана.

Цо нухаль дида квешал лъималаз гъитIинаб таращ бухулеб бихъана. Гъеб квешго чIичIидулеб бугоан. Таращ хъархъалъе тIурун ана. Дица гъеб хъархъалъа нахъе бачана. Лагералда нижеца тарщил тIалаб гъабулеб букIана. Киналго ясазул гъитIинаб гъудул букIана таращ. (43 рагIи)

РагIаби: чIичIидулеб, гIелбащадал.

Тладкъай: лъабабилеб предложенияльул синтаксисияб разбор гъабе.

Аниш тIубана.

Гисаца ичIо сон бана. Гъев киданиги шагъаралде щун вукIинчIо. Инсуца гъесда метер шагъаралде рильльинилан абуна. Гиса цIакъ вохана. Гъеб сордояль гъев хеккого вегана.

Нахъисеб къоялъ радал гъел шагъаралде ана. Цин гъел машинаялда, хадур поездалда рекІана. Гиса вагональул гордухъан сверухъе валагъун вукІана.

Шагъаралда инсуца вас ралъад бихъизе вачана. Гисал анищ букІана Каспий ралъад бихъизе. (53рагИ)

РагІаби: рилълинилан.

Падкъай: *тIoцебесеб предложениялда каламалъул бутIаби рихъизаре.*

Къункъраби.

ХъахІилаб зодихъ эркенго лъедолеб буго гучаб цIум. Гъель къункърабазул тIелалда тIад тIавап гъабулеб букІана.

Цо лахIзаталдасан гъеб къункърабазул тIелалда тIад речIчана. PaxIат хварал гъаркъазул цIуна зоб. Цо заманаялдасан къункърабазул сверудаса къватIибе борчIун бачIана цIум. Гъельул малъазукъ щибниги букIинчIо. Чанго къункъраялъ хурул манзилаль тIобитIана цIум. Къункърабазул гъудуллъи бергъана. (45рагИ)

РагІаби: речIчана, тIавап гъабуна.

Падкъай: *тIoцебесеб предложенияльуль бетIерал ва бетIерал гурел членал рате.*

Рохъ цIунана.

Рохъил сухъмахъ нухдасан унел рукІана ясал. Циндаго гъезда бихъана чIегIераб кIкIуй бахъун бачIунеб. Ясал кIкIуй бугеб рахъалде рекерана. БухIулеб бугоан бакъвараб хер. Ясаз гъотIол гIаркъалаби рекана. Гъел гIаркъалабаз цIа свинабизе лъугъана. Амма цIа кутаклъулеб букІана. Ясаз жегиги жигар бахъана. Ахирги кIвана гъезда цIа свинабизе. Гъез рохъ цIадудаса цIунана. (46рагИ)

РагІаби: кIкIуй, сухъмахъ нух.

Падкъай: *лъаб-лъаб предметияб цIар, прилагательноял, глаголал рате ва суалалги къун, хъвай.*

Рохъил хIайванал.

Рохъор батIи-батIиял хIайваназ гIумру гъабула: бацIица, цараца, циялъ, гIанкIица, гвангваяль.

Циялъ гъанги гIиссинаб пихъги кванала. Гъельие гъоцIоги бокъула. Хасел гъель рукIниб бегун тIамула.

Цер цIакъ сихIирааб хIайван ккода. Гъель гIанкIо-хIелекоялда ва рохъил гIанкIазда чан гъабула.

Гвангвайин абуни накIкIил гъотIол картIиниб букIуна. Гъель цулакъо, гага кванала.

ПанкI – хIинкъуч буго. Гъельул хехал хIатIал руго. Хасало гIанкIица тIеренал хьопал кванала, гъотIол макъар хъусула. (59 рагIи)
РагIаби: накIкIил, хъусула.

Тладкъай: лъабго предметияб цIар гIадатиял падежазде хисизаре ва хъвай.

Шахматал.

СагIидие щакъ бокъулаан шахматал хIазе. Гъес инсуда гъарана шахматал росеян. Инсуца инкар гъабуна. СагIидида ракIалде ккана цин шахматал хIазе ругъунльизе.

СагIидица хIатIул щахматал гъаруна. Бишунго захIиматго букIана чу гъабизе. Къойил гъев гъудулзабигун хIалаан. Гъедин ругъунльана СагIид шахматал хIазе.

Инсуда бихъана СагIидида шахматал хIазе лъалеб букIин. Инсуца унго-унгоял шахматал росана власе. (50 рагIи)

РагIаби: хIатI.

Тладкъай: ахирисеб предложениялъул синтаксисияб разбор гъабе.

Тлавус.

Жидеего парчахI вицизе данделъанила хIанчIи. Тлавусги бачIанила данделъиялде. Гъель жиндирго берцинаб ва къер-къераб рагI биххизе бичкан букIана. Гъельул берцинлъиялъухъ ралагъун хутIана хIанчIи.

ХIукму ккана парчахIлъун тIавус бицизе. Цо гъитIинаб хIинчIаль къунила суал. Тлавусида лъачIила жаваб къезе. Киналго хIанчIаз пикру гъабунила тIавус лъикIаб парчахI букIинадаян. ХIанчIаца тIавус бищичIила. ПарчахIлъун хIанчIаз гIакъилаб щум бищанила. (49 рагIи)

РагIаби: парчахI, къер-къераб.

Тладкъай: тIавус, парчахI, хIинчI, абурад разIаби падежазде сверизаре.

Ахихъанги лъималги.

Ахихъанасе лъимал жиндирго ишалде ругъун гъаризе бокъун букIанила. Лъималазда гъес ахикъ хазина бахчун бугилан бицанила. Жив хвараб мехалъ хазина балагъейин аманат гъабунила.

Ахихъан хванила. Лъималазда инсул аманат тІубазабизе ракІалде кканила. Бухъанила гъаз ах, амма хазина батичІила. Амма ахикъ гъеб соналъ гъарзаго пихъ бижанила. Лъимал бечелъанила. (53рагІи)

РагІаби: аманат.

Тладкъай: ахихъанасе абураб разIул гIуцIи бихъизабе.

Циги тІинчIги.

Радал гIуж букIана. Рохъоб гъутIбузул тIогъазда бакъуца месед биччазе байбихъана. ХIанчIазул хIайранал бакъназ сверухъльги цIезабуна.

Циндаго дир бер щвана рохъоса къватIибе бачIунеб циялда. Гъелда хадур цун рачIана кvasул гарал гIадал тIанчIи.

ГIор тIибитIараб бакІалда лъалхъана ци. Эбелгун лъикI расандана тIанчIи. Хадур гъел гIурул рагIалчIван гIодоре ана. (50рагІи).

РагІаби: рагIалчIван, байбихъана.

Тладкъай: кIиабилеб предложениялъуб бетIерал членал рате ва рихъизаре.

БахIарчи.

Лъимал аваданго школалде унел рукIана. Тохлъукъего цо кавуялъуса лъималазде данде кIудияб гъой бортана. Лъималаз кутакал гъаркал гъаруна ва рахъ-рахъалде тIурана. Арслан чIаралъуса вагъаричIо. Гъес гъой кверги гъесизабун хIинкъизабуна. Гъеб чIаралъубго хутIана. Арслан аскIове ана ва бетIералда квер баҳъана. РачIги дализабун гъой Арсланида хадуб школдалде швегIан бачIана. Школалдаса рокъовеги тIовитIана гъель вас. Гъезул щулияб гъудулъи ккана. (55 рагІи)

РагІаби: рахъ-рахъалде, тохлъукъего.

Тладкъай: хIинкъизабуна абураб глаголалъул морфологияб разбор гъабе.

Щад бан хадуб.

Тладагъал хъахIал накIкIал раккана. Гъезул залимаб чIегIераб парча лъугъана. Цинги зобго цIуна. Мех иналдего тамахаб цIад бана. Къечараб ракъалъ регъел лазаталда къулчIана. ГъветI-хераль кутакаб роххел гъабуна. РечIарал тIугъдуз бутIрул рорхун ккуна. Хаган буқIарараб роль гIурчинлъана. Гъель мугъ лъезе байбихъана.

Цад къотIана. Аваданал бакъул чIораз гIурчинаб рохь борчIинабуна. Хланчазул чIи-Чидияль сверухъльги цIуна. (51 рагIи)

РагIаби: гъветI-хераль, чIи-Чидияль.

Падкъай: *кIиабилеб* *абзацалда* *бугеб* *кIиабилеб* *предложениеялъул синтаксисияб разбор гъабе.*

Гюдокари.

Роол бухIараб бакъул къо букIана. ГIурчинаб расалтиялда гIодокари барщун бугоан.

ГъитIинаб най щакъ разильана. Гюдокариялда тIад боржанхъана. Цо берцинаб хIинчI бачIана жиндиеги кари бокъун бугилан. Жиндиеги кариийилан гIонкIкIотIинчIги тIаде щвана.

Циндаго зоб чIегIерлъана. НакIкул парча гъалагаб щадги бачун бачIана. Най тIанхикъ бахчана, хIинчI гъотIол гIаркъелалда рештIана, гIонкIкIотIинчI картIинибе тIерхъана.

Амма гIодокари хIинкъичIо, аваданго щадалъул къатIрабазуль чвердана. (54 рагIи)

РагIаби: боржанхъана, къатIрабазуль.

Падкъай: *текстада жсанир прилагательноял рате, суалалги къун хъвай.*

Щияб тIехъ.

МухIамад школалдаса вуссанда. РетIел хисана ва жиндирго сумка рагъана. Гъениса къватIибе бахъана жакъа библиотекалдаса босараб щияб тIехъ. Тюхъол мужалаталда тIад ралъдал сурат бахъун буго. Сундул хIакъальулъдай гъаниб хъван бугеб? Карабелалъан чIалул рекелалда лъедолев вуго цо чи. Сураталда гъоркъги хъван буго «Робинзон» абун.

МухIамадихъе гъудулзаби рачIана, свердизе вилъльаян гъаризе. Гъес инкар гъабуна. Щакъ гъира букIана щияб тIехъ щализе. Замана араб хехго! Къаси мех щвана. ГъитIинай яц зигардана жиндиеги бицеян тIехъалда бугеб хабар. Гъес яцалда рихъизаруна суратал ва бицана къокъаб хIасил. (77 рагIи)

РагIаби: мужалаталда, вилъльаян.

Падкъай: *предметиял цIарал рате, суалал къе, падежалги рихъизарун хъвай.*

4 КЛАСС

Роол каникулал.

Роол лъабабго моңалъ нижеца лъикілго рахіат босана. Эбел-инсуе кумек гъабуна. Росдал библиотекаялдеги унаан ракігъеялье ціализе тәхъал росизе. Ниж авлахъазда, мугірузда гіемер свердана. Коллекция гъабизе хурдул ва тұғырдул ракіларана. Кіодоца малъана дида даруялъул хурдул ралагызыне ракъвазаризе.

Гіемер щолаан ниж гіурухъеги. Чвердон чалғындал, нижеца батыи-батыял ганчіл ракіларулаан.

Амма нижее каникулазул заман ине бокъун буқіана. Школалдеги гүудулзабаздеги ракі шун буқіана нижер. (60 рагі)

Рагіби: ракігъеялье, коллекция.

Пәдкъай: тіоцебесеб предложениядьул синтаксисияб разбор гъабе.

Сапар.

Махсудил хіукму ккана инсуда хадув магіларде ине. Гьев радиалго сапаралъ вахъана. Къалъуде Махсуд лъараҳъе щвана. Бакъльудехун сверана. Гъанже нух магіларде унеб буқіана. Махсуд лъикіланго свакан вуқіана. Гытінаб ищалда аскілов гьев кваназе рештіана. Рохъ, кікіл, кураби хъатинир лъурал гіадин рихъулел рукіана. Зодир тәвапалда кілго ціумги бугоан. Кватічілого Махсуд инсуде аскілове щвана. Гьев къойил инсуе бажарааб кумек гъабулеб буқіана. Эмен васасдаса чүхіун вуқіана. (58 рагі)

Рагіби: лъуралгіадин, бакъльудехун.

Пәдкъай: тексталдаса рищун қо предметияб үйаралъул, қо прилагательноядьул ва қо глаголалъул морфологияб разбор гъабе.

Чанахъан Хіасан.

Хіасан вуқіана лъикілав чанахъан. Гьев чанахъанлыи рикілұнаан бағдарчиясда рекъараб жолъун. Гьев абулаан: «Чанахъан вуқіине ккола гүжилав къвагъдохъан ва квешав хіллачи», - ян.

Кколевги вуқіун вуго.

Қо нухалъ Хіасан чедераб парсисан вачіунев вуқіана. Данде кколеб буго ци. Хіасан хіллялде ургъана. Цидуе берцинаб маңы бицана, живго къурда вигъун чіана. Ци ургъел гъечілого цебесан унеб буқіана. Хіасаница бараб малалъ ци гъоркье рехана. (57 рагі)

Рагіби: вигъун чіана, хіллачи.

Тадкъай: чанахъанлъи абураб разгул гүцли бихъизабе.

Ханчазул гъудул.

Гытличие инсуца рукъалъул маккал росана. Гемер воххияль щиб гъабилебали лъаларого вукана Гытлич. Гъабуна макказе рукъ. Радалго вахун гъес маккал кваназарулаан. Макказда аскюб букана Ганкюязул рукъги. Маккалги Ганкюялги цадахъ кваналаан.

Цо нухаль боржун бачана къадкил тинчи. Гъазда цебе букарараб чадил рекелалде Гагарлъана. Цинги гъеб таваккалго хелкида тад чана. Хелкица щибго хал лъараб жо гъабичю. Къадкил тинчи токал хинкъичю. Гъелдаса нахъе Ганкю-хелекоялъулги, макказулги, къадкил танчазулги гъудуллъи ккана. (65 разги)

Рагаби: маккал, рохияль, Ганкю-хелеко.

Тадкъай: тоцебесеб предложениялъул синтаксисияб разбор гъабе.

ПанкI.

Хасало Ганклица росдада Гагарда Гумру гъабулеб букана. Газу чакар Гадин кенчелеб букана. Щорояль ГанкИл ботирода тад хухъел лъугъинабун букана. Хухълада гъоркъосан гвангъарал цваби рихъулел рукана. Гъоцлахъе ГанкI кудияб нух къотун ана. Генисан чангъазул къиркъириги чуязул пунхъиги разгулеб букана. ГанкI гъоцлахъехун бекерана. Щорораб Газу хъирщана. Гурчинаб рольги кванан цогидал Ганказда цадахъ басандизе лъугъана. Бакъбаккул рапъ багарлъун ана. ГанкI жиндирго каратI бугеб рапъалде щвана. Мугъзаде таде Гундул дализе риччана. Ричахъего бералгун къижана. (70 разги)

Рагаби: къиркъири, пунхъи, бакъбаккул рапъ.

Тадкъай: тоцебесеб предложениялъуль ругел разгабазул морфологияб разбор гъабе.

Бакъуч.

Нижер росдада цебе буго кудияб рохъ. Цо нухаль нижер ясли-ахалде цебе бачана гытлинаб катил тинчи. Дие гъеб цакъ бокъана. Дица эбелалда гъарана гъеб рокъобе бачине изну къеян. Эбелальеги бокъана гъеб рокъобе бачине. Катил тинчи бихъидал, инсуца абуна гъеб Галхул кету бугилан. Гъель кваналан цияб гъан. Нижеца гъелда Бакъучилан царги тана. Гъеб кудияб Голеб букана. Киназего Бакъуч цакъ бокъулаан. (59 разги)

Тладкъай: кинаб? кинал? абураг суалазе жавабльун рагIунел разIаби рате ва морфологияб разбор гъабе.

Цум.

Цудул бусен букIана кIудияб гъотIол караль. Гладамал рагIана гъеб гъотIода гъоркъан нух бахъизейилан. Гъезда бихъана тIанчIазе кIудияб ччугIаги босун бачIунеб цум. ХалтIухъабаз гъветI сверун ккуна. Цудуца бусада рещIине къасд гъабуна. Гладамаз цудуда ганчIал речIана. Цудул кIалдиса ччугIа бортун ана. Гъебги босун гIадамалги ана.

Свакараб цум бусадул рагIалда рещIана. Гъелда данде царуцIахъдилаго гъаркъагъунел рукIана ракъарал тIанчIи. Свакан букIаниги тIанчIазда гурхIун, цум боржун ана. КватIичIого квенги босун тIадбуссана цум. (70 рагIи)

РагIаби: царуцIахъдилаго, гъаркъагъунел, тIадбуссана.

Тладкъай: царуцIахъдана, халтIухъабазе абураг разIабазул гIуцIиялъул разбор гъабе.

КIудияв вац.

Салимил кIудияв вац шагъаралда цалулев вуго. Гъесие жиндирго кIудияв вац Шамил цакъ вокъула. Салимил йиго гъитIинай яц Хадижатги. Яцалъул тIалаб гъабула Салимица. Эбел гъесдаса гIемер разиго йикIуна.

Каникулазда Шамил росулье вачIуна. КIудияв вацас Салимие сайгъаталье машина бачIана. Эркенаб заманалда гъесие кIудияв вацас рицуна шагъаралъул хакъальуль харбал. Рицунаан рацIцадал къватIазул, хехал троллейбусазул, рорхатал рукъзабазул, хъахIилаб ралъдал. Гъел харбал рукIунаан Салимие бишунго хирияб сайгъатлъун. (64 рагIи)

РагIаби: троллейбусал.

Тладкъай: тайпа цоял членал гъорль ругеб предложение бате, суалал къе ва хъвай

МагIарухъ сордо.

Гъеб букIана гажаибго берцинаб сордо. Зодоб паркъелел рукIана рикIкIен гIемерал жавгъарул цIавби. Зоб рельлъун букIана цияб соналъул залимаб ёлкаялда.

Ракъалда ханлъи гъабулеб букIана беңлъияль. Дун лъикIалан мехалда зодихъ валагъун чIана. Дуда бихъанищ цвабзазул щураб зоб? Сунел ва рекIунел цвабзазул лъикI хал гъабуна дица.

РикIкIадасан рагIулеб букIана янгъизаб чIоролоялъул гъаракь. Къуркъбузулги рукIана лъугIи гъечIел макънал. Берцинаб, гъайбатаб сордо гIицIго магIарухъ гурони букIине рес гъечIо. Гъеб сордоги маргъудаль гIадаб букIана. (65 рагIи)

РагIаби: рикIкIен, рикIкIадасан, релълъун букIана.

Падкъай: *рикIкIен, релълъана абрал рагIабазул фонетикияб разбор гъабе.*

Къункъра.

Кваркъи бекараб къункъра свер-сведулеб хутIана. Бакъуца бежулеб авлахъалда гъельие я гозояль босизе мугъ, я кIал чIавазе лъим щвечIо.

РухI лъугIараб къункъра цо колол тIохде бахана. ТIасан гIодобе балагъараб мехалъ, къункъраялда бихъана цо къолода жаниб дагъабго лъим. Лъеде гIашикъаб къункъра азбаралде кIанцIана. Амма кигIан къеркъаниги лъеде гIунтIичIо.

Къункъраялъ сверухъльиялда бугебшинааб чIимиҳ бишун бочкаялъубе бана. Лъим дагъа-дагъабкун эхеде бахана. Къункъраялъги гъеб гIорцIизегIан гъекъана. (60 рагIи)

РагIаби: дагъа-дагъабкун.

Падкъай: *кIиабилеб предложениялъул синтаксисияб разбор гъабе.*

Чед.

Дунги эбелги къотIносан унел рукIана. Циндаго эбел гIодое къулана ва цо жо кодобе босана. Щиб батарабилан гъикъана дица. Чед батанилан жаваб къуна эбелалъ. Гъелда кодоб бугоан чорокаб, мех баяль цахIиллъараб чадил кесек.

Гъеб чорокаб жо буго, гIодобе рехеян лъугъана дун эбелалда. Чед чорокльуларо, гъеб киданиги гIодобе рехизе бегъулароян жаваб къуна эбелалъ. Дун гIажаибго гъельухъ ялагъана.

Ана гIемерал сонал. Хадуб бичIчIана дида эбелалъул рагIабазул магIана. Лъана чадил къимат гъабизе. Доб къо ракIалде щвани, гъанжеги нечон багIарльула дун. (76 рагIи)

Ю. Яковлевасдаса.

РагIаби: бичIчIана, щахIиллъараб.

Падкъай: глаголал *ратIа* росе, суалалги къун, заманги бихъизабун, хъвай.

Цер ва гIужрукъ.

Бакъараб цер рохъил рагIалльуда свердулеб букIунанила. Гъелда нухда батанила гIужрукъ. Царае бокъун букIанила къарияб гIужрукъ кваназе. ГIужрукъ гургинааб гIомольун гуранила ва бегIерал рукIкIбиgi хучизарун чIанила. ХъантIараб царада гъеб кваназе кIвечIила.

Ахирги сихIирааб цер ургъанила. Гъель гIужрукъ гъитIинаб лъярал рагIалде гиризабунила ва юорораб лъелье ккезабунила. ГIужрукъ лъедаса хIинкъулеблъи хIилляяб царада лъалаанила.

Лъадалъ гIужрукъ тIибитIанила. Цараца гъеб хапун ккун квананила. (57 рагIи)

РагIаби: рукIкIби, хIилляяб.

Падкъай: цер, гIужрукъ абуран рагIаби падежазде сверизаре.

МухIамад ХIажиев.

Гъуниб районалъул МохIоб росулья МухIамад ХIажиевасул юар кинабго рагъул-ральдал флотазда машгуураб буго. Гъев лъедечIел ва вагъичIел ральдал къанагIатал руго. Япониялъул, Балтикаялъул, Севералъул ва ЧегIераб ральдал карачелал гъесул гумуз регана. Фашистазул флоталъул чанги юахIиял гумул гъанкъизаруна гъасул торпедаз.

МухIамад ХIажиев вукIана ральдада жанир рахчун хъвадулел гумузул дивизиялъул командир. Рагъараб ральдада тIадеги лъедон, жеги киданиги букIинчIеб рагъ гъабуна гъес тушбабзулгун.

Гъесул гIадат букIана, тушбабазул цониги гама гъанкъизабичIони, михъал кIкIвалареб. Рагъдаса вуссунеб мехаль гъес рикIкIадасанго сигнал къолаан. (70 рагIи)

Р. ХIамзатовасдаса.

РагIаби: кIкIвалареб, рикIкIада, вуссунев.

Падкъай: лъабабилеб предложениялъул синтаксисияб разбор гъабе.

Каникулал.

ЛъугIана цалул сон. Нижер классалъул цалдохъабаз лъикIал къиматазда лъугIана ункъабилеб класс. Байbihъана каникулал. Классалъул лъимал цоял росулье ана, цогиял шагъаралдаго хутIана. Дунги магIарухъе кIодохъе ун вукIана. Гъениб букиараф кеп щибха!

Щибаб къойил ниж унаан лъарахъе. Цо-цо Цеберохъореги хъвадулаан ниж. Ключонароан рорхатал гохIазде рахинеги. Гъениса бихъулаан хундерил тIальиги тIолалго гъезул росабиги. РикIлада бихъулаан рекIараав нартасда рельльарааб КылимелГер.

КIододасан дида лъана дирго росдал тарих, Шамил имам гIурус пачаясул боялгун вагъиялъул ва кверде иналъул. Цакъ аваданго тIамуна дица риидалил каникулал. (71рагIи)

РагIаби: тарих.

Тладкъай: лъабго хасаб ва лъабго гIаммаб предметияб үIар бате ва суалалги къун, хъвай.

Гъудулзаби.

Хинаб роол къояль дун ральдалъ чвердолев вукIана. Свакараб мехаль камераялдаги вегун, рикIладе лъедон унев вукIана дун. АскIосан цо кIудияб жо лъедон унеб бихъана. Гъеб бугоан тюленъ. Дун гъелда хадув лъедана. Тюленъ лъелье букъун ана.

Циндаго дир камераялда цо жо тункана. Дун лъелье вортана. Гъеб букиарааб добго тюленъ. Гъельие дунгун басандизе бокъун букин бичIчIана. Дун хIалица камераялда тIаде вахъана. Тюленъ дида аскIосан лъедана. Нахъисеб къояльги бачIана гъеб аскIобе. Нижер щулияб гъудуллъи ккана. Риияль ниж цадахъ чвердана. (74рагIи)

Ш. Муртазалиевасдаса.

РагIаби: тюленъ, камера, рикIладе.

Тладкъай: тексталдаса гъумеральул үIарубакIал росун хъвай, гъезул гъумер бихъизабе.

Рохъоб хасалихълъи.

КватIарааб хасалихълъи рештIана. Квачараб гъури свердулеб буго гIицIал гъутIбузул каралъ. Гъель залимал гъутIбицин хъвагIезарулел руго.

Гицгал хъархъазда тад къанагIatal багIарал гарал рихъула хутIун. Гъале цо хIинчI гарькалида рештIана. Гъельул бегIераб гозояль кIутIана гIисинпихъ. Цо кутакаб кIутIи рагIула рохъоб. Гъеб буго кIутI-кIутIил сас. Халатаб гозояль гъотIол макъар бикIула гъель. Гъедин жиндиего кваназе хIапаро балагъула кIутI-кIутIица.

Гвангвабаз гъотIол гвадриниб бахчана цIулакъоги, гагаги. Циязин абуни хасало букине гIураб жо рииялъ кванана ва хинал рукIнабахъ регизе хIадурлъана. КватIичIого бала гIазу, рахчина рохъал, гIорал ва хIорал. (71 рагIи)

РагIаби: рукIнабахъ, гIисинпихъ, кIутI-кIутI.

Падкъай: *гъанжес заманалъул, араб заманалъул, бачIунеб заманалъул ва гIахъалаб заманалъул глаголал рате ва суалалги лъун, хъвай.*

МоцIроде сапар.

Щай моцI къаси гвангъулеб? Щай гъеб цин кIодольулеб, цинги гъитIинлъулеб? Гъал ва цогидалги суалазе жаваб щвезе аза-азар соназ хIалтIана ва ургъана гIемерал гIалимзаби.

МоцI ккола Ракъалъул спутник. Гъеб ракъалъул тIадецIаяль жиндасаго рикIкIалъизе биччаларо. МоцI тун батIияб спутник тIокIаб гъечIo Ракъалъул. 1959 сональ нилъер улкаяль ва Америкаяль байбихъана МоцIрода тIад роржунел аппаратал рештIинаризе.

Тюцеве МоцIродаги рештIун, ракъалде тIад вуссана Америкаяльул космонавт Нил Амстронг. МоцIрол нилъеда киданиги бихъулареб рахъалъул суратал рахъана нилъер «Луна-3» станциялъ. (72 рагIи)

ГI. Хачаловасдаса.

РагIаби: аза-азар, вуссана, «Луна-3» .

Падкъай: *тексталда ругел хасал предметиял цIарал, суалалги къун, падежсалги рихъизарун, хъвай.*

Египеталъул пирамидаби.

Дунялалъул анкъго хIикматалдаса жакъа къоялде щвезегIан ракъалда хутIун буго гIицIго цо хIикмалъи. Гъебги ккола – Египеталъул пирамидаби.

Щибаб пирамидаялда жанив вукъун вugo цо-цио фараон. Щивасул цIарги лъун буго пирамидабазда.

Некисиял Египтяназ гъел пирамидаби ран руго Нил гІорул бакътІерхъул рахъалда. Гіемер санал унаан пирамидаби разе. Гъединлъидал пачалихъалъул бетІерлъуде ккараб къоялъго байбихъулаан фараонас жиндиего пирамида базе.

Пирамидабазда гъоркъоб бишун кІудияб буго 4600 соналъ цебе бараб Хеопсил пирамида. Къого соналъ бараб пирамидаялда сокІкІун буго кІиго миллионгун лъабнусго гамачI. (74 рагIи)

РагIаби: фараон, Хеопс, Нил гІор, Египет.

Тадкъай: *тІоцебесеб предложениялъул рагIабазда ударениял лъе. Предложениялъул бетІерал членал рате ва рихvizare.*

БацIал.

Дунялалда ругел бишунго хъантIарал, бишунго вахIшиял жанаваразда гъоркъоб бацIица ккола тІоцебесеб бакI. БацIаз гIумру гъабуларел, гъел гъечIеб бакI дунялалда тIад батизе цIакъ захIматаб жо буго.

БацIаз рикIкIаде хъвадун балагъула квен. ГIедерал, гIажаибго хехал хIатIалги къун руго тIабигIаталь гъезие. Гъезул къокъаялда жаниб щуго-анлъго бацI букиуна.

БацIазул аслияб квен ккола гъан. Гъез чан гъабула чуязде, боцIуде, гIи-цIаназде. Гъез кванала гъабиги ва жалго бацIалги. Лъукъараб, унтараб, загIипаб бацI цоцахъаги бахъун кванала гIолохъанал бацIаз. (71 рагIи).

РагIаби: щуго-анлъго, гIи-цIани, рикIкIаде.

Тадкъай: *ахири себ предложениялъул синтаксисиаб разбор гъабе, тайпа цоял членазда гъоркъ мухъ цIай.*

ГъадитIинчI.

Риидал ниж дачаялде ракIана. ГIумарица цадахъ босана гъитIинаб туманкIги. Цо къояль ниж тира-сверизе авлахъалде ана. ГIумарица жиндирго ярагъги гъажалда бана.

Гъале ниж гIурчинаб гIурдадасан унел. Цо гъанир тIугъдузул берцинлъи! БагIарал, хъахIилал, тIогъилал тIугъдузда тIад роржанхъилел руго хъахIал кIалкIучIал.

Циндаго нижеда бихъана гъадил тІинчI. Гъеб нижедаса хІинкъун харилья гІебеде кІанцелаго тІурулеб букІана. ЗагІипал куркъбал тІанчица хІалицаго хъвагIулел рукІана. Гъеб пакъир нижедаса цо хъархъаль бахчана. Ниж гъелда гурхIана ва рокъобе бачана. ГъадитІанчIил кваркы унтун бугоан. СахльизегІан гъадитІинчI нижеца дачаялда хъихъана. (70рагIи)

Е. Чарушинидаса

РагIаби: тира-сверизе, гъадитІинчI.

Тладкъай: гIурчинльияль, роржсанхъилел абуран разIабазул гIуциялъул разбор гъабе.

Чанаре ин.

Рохъил рацІалъуде щвейгун Аргъут бахъун чIана. Цо гъотІода гъоркъ гъель лъикI маxI сунтІана, цинги дихъ балагъана. Гъель дун жиндаго хадув ахIана. Аргъут цIакъ сихIирго, цIодорго унеб букІана.

Ниж ризал хъархъазде гIагарлъана. Аргъут цо кIудияб хъархъиде аскIобе ана. Гъеб сихIкъотІун гIенеккана ва дихъ балагъана. Ниж кIияцаго хъарахъ сверун тири гъабуна.

РакIалда гъечIого гъениса къватІibe цо кIудияб цIахIилаб хІинчI боржун бачIана. Гъеб гъаваялда сверана, Аргъутиде гIагарлъана, цинги рикIкIаде боржун ана. Дун хаган хутІана. (71рагIи)

М. Пришвинидаса.

РагIаби: хъарахъ, рикIкIаде, сихIкъотІун.

Тладкъай: гIенеккана, цIахIилаб абуран разIабазул фонетикияб разбор гъабе.

Газдал яс.

Хинаб ретІелги ретІун, херавги херайги азбаралде лъугъана. Гъез гъирайлда гIазу данде гъабуна. Цо кIудияб гIазул горо гурана. Гъелда тIад дагъабго гъитІинаб гурга лъуна. Квералги бохдулги рекIинаруна. Херас гъумералда бералги ва кIалги гъабуна.

Циндаго цIорол ясалъул кIал багIарлъана, берал рагъун рапIана. Гъей херасдаги хералдаги балагъана, хIеренго гъимана. Аваданго бетIер кIичIизабуна, кверал цоцада лъулъана, хIатIаздаса гIазу бацІІана.

Хараби кутакалда разильана. Гъеб къоялдаса нахъе ЦIорол ясалъ харабазда аскIоб талихIаб гIумру гъабулеб букІана. ЦIорол яс цIакъ хIеренай, хIалтIи бокъулей ва цIодорай яс йикIана. (69рагIи)

РагIаби: гурга, бацІІана, лъулъана.

Падкъай: тIоцебесеб предложениялда жанир бетIерал ва бетIерал гурел предложениялъул членал рате ва риҳъизаре.

АхIамад.

АхIамад вукIана бусен бокъулев, макъу хирияв вас. Гъединги батила АхIамад бакъуч гIадин гургинлъун вукIарав. Эбелалъ гъумер-кIал чурулельул, лъим щорораб бугилан гIодулев вукIунаан гьев.

Цо къояль гъезухъе гъобол вачIун вукIана. КIудадагун цадахъ рагъазда гIахъаллъарав гъесул каранда орденал кенчIелел рукIана. АхIамад хIикмальигун балагъун вукIана гъоболасул кителалъухъ.

Гъоболас вас аскIове ахIана. Гъес васасда щибаб рогъалиль жив цудунго тIаде вахъулин, щорораб лъеца гъумер чурулин, зарядка гъабулин ва векерулин бицана.

Нахъияб къояль рогъалиль гъоболасдаги кIудадададаги азбаралъув зарядка гъабулев вихъана АхIамад. Гъанже асул гIадан лъугъанин абун разильдана кIудада. (73рагIи)

ГI. Хачаловасдаса.

РагIаби: гъумер-кIал, кителалда.

Падкъай: тIоцебесеб предложениялда каламалъул бутIаби ва гъезул грамматикиял гIаламатал рате.

Маккалги кетоги.

ТIохил рагIалда гъу-гъу бачунел рукIана макказул тIанчи. Маккал гъеб заманаялда тIанчIазе квен балагъулел рукIана.

Циндаго мохрома нахъасан, хъичун михъалгун, кIудияб кету баккун бачIана. Гъеб чехъги гIодоб цун, чанахъян кинигин, балагъун чIана. Хадуб гъеб торгIо гIадин гурун бачIана, цинги гуллидасаги хех кIанцIун биччана.

Маккал гъеб лахIзаталь тIохил рагIалдаса роржун ана, кетоги тIохдаса гъоркье бортана. (53рагIи).

ГI. Хачаловасдаса.

РагIаби: гъу-гъу бачунел.

Падкъай: ахирисеб предложениялъул синтаксисиаб разбор гъабе.

Чед.

Некіо заманалда гІемерал унтаразе дарулъун рикІкІунеб буқіун буго чед. Щакъго цебе заманалда гІадамазда чед бежизе лъалеб буқіун гъечіо. Гъез мугъ, лъельеги бан, хІеккинеги гъабун, кваналеб буқіун буго. Цинги ругъунлъун руго гъурараб мугъальул карш гъабизе, гъебги хенон панкъал гъаризе. Азарил санал хІажалъун руго гъанже нильеца кваналеб гІадаб чед гъабизе ругъунлъизе.

ЦебегІанго Египеталъул до чиясухъа нахъе хутІун буго буцараб гІатІ. Заман гъоркъоб индал, гъесда бихъун буго гъеб беччун, гъорон бачІун. Гъельул гъабураб чед ңакъ тІагІамаб лъугъун буго. Гъелдаса нахъе ругъунлъун руго беччараб чед гъабизеги. (75 рагІи)

РагІаби: рикІкІунеб, хІеккизе, Египеталъул, беччун.

Тәдкъай: *кIирекъарал гъаркъал гъорль ругел* *рагІаби* *ратІа* *росе,* гъезул морфологикияб разбор гъабе.

КІвахІалав Басир.

Цо ихдалил къояль эбел-инсуца ниж радалго рахъинаруна. Ахикъ гІемераб хІалтІи бугилан бицана инсуца. Нижеца тІолабго ах бегана. Инсуца охцер чІана, эбелалъ пер бекъана. ГІалицаги Написатицаги лъалъадизе лъим баччана.

Киназдасаго батІаго чІун вукІана Басир. Гъев я вухъаризе, я лъалъадизе жувачіо. ХІалтІи лъугІараб лъайгун вачІана гъев ахикъе. Къвалакъ квералги ккун кІудияб къагІидаяль чІана. Инсуца махсаро гъабуна, мун нижер хІалтІуе къимат къезе вачІунищ вугевилан. Гурила, жив охцерги перги кваназе вачІун вугилан къуна Басирица жаваб. (71 рагІи).

М. Гъазиевасдаса.

РагІаби: эбел-инсуца.

Тәдкъай: *рахъинаруна* *абулеб* *рагІул* *фонетикияб* *анализ* *гъабе.*

Жанка.

Дир буго Жанка абураб гъой. ЛъагІел балеб бугониги, катидаса кІудияб гъечіо гъеб. Жанка кІудияб гІолареб тайпа бугин абуна инсуца. ГытІинаб буқІаниги, ңакъ ңодораб гъой буго гъеб. Жанкада кинабго бичІчула. Бакъарабго дир бохдузда лъулъадизе лъугъуна. Дун къварун валагъани, нахъисел квачІазда бахъунги чІун, цересел квачІал дир накабазда лъола гъель. Щибаб къойил дунги Жанкаги уна инсуда данд чІвазе. Гъеб ңакъ разильула эмен вихъигун. Инсуца Жанкал ботІрода квер бахъула ва беэдула.

Рукъ цIунизеги буго гъеб цIакъаб. БатIияв чи азбаральуве лъугъани, цурмил Гадинаб гъаракъгун хIапдола Жанка. (78 рагIи)
М-С. Яхъяевасдаса.

РагIаби: бичIчула.

Падкъай: эркенлъияль, къолохъанас, үевехъанасул абурагIабазул гIуцIи бихъизабе.

Ихдалил Галаматал.

Гемераб заман бана ихдалица жиндирго Галаматал загъир гъаруларого. Ахираб анкъаль кибго цIорой хIалъана. Циндаго хинаб гъури пуна. НакIказул зоб цIуна. Цинги лъабго сордо-къояль чвахунцIад бана. Полпихарал, хIабургъарал иххал эхере гIедегIана.

КватIичIого дуниял роцIана. Ихдалил Галаматал кисанго загъирлъана. Раккун ракIунел цIиял хурдуз сверухъльгиго Гурчинлъана. ГъутIбузда Гисинал тIанхал ракана. Наязул зузуй тIадеялдаса тIаде загъирлъана. Хурзабахъ ихдалхIанчIазул гъаркъал такрарлъана. ТIаде щвана тIабигIат берцинаб ихдалил гIуж. (60 рагIи)

РагIаби: ихдалхIанчIи, чвахунцIад.

Падкъай: кIирекъарал гъаркъал гъорль ругел рагIаби хъвай ва морфологияб разбор гъабе.

Рохыхъанасухъе гъоболлъухъ.

Нижер гъудул Махмудил кIодоэмэн рохыхъан вукIана. Нижер къотIи ккана гъесухъе гъоболлъухъе ине.

Нахъисеб къояль низ радалго къватIире рахъана. Рохъор Гемерал тиризе ккана. Квачайги цIикIунеб букIана. Циндаго рикIладаса гъояльул хIапи рагIана. Низ гъенире рекерана. Чалуялда аскIов эхетун вукIана хъахIаб мегежальул рохыхъан АсхIаб. Гьев кутакалда разильана. Низ гъоболлъухъе ахIана.

Рукъяльул кIалтIа букIана цо залимаб накIигъветI. Гъелда тIад расандулел цIахIилкъерал гвангвабицин ругоан. Рокъоб жаниб бакараб печальул руруй букIана. Квачарал низ печалда сверун лъугъана. Рохыхъанасул букIараф тIагIамаб чай! (74 рагIи)

РагIаби: цIикIунеб, рикIладаса, накIигъветI, руруй.

Падкъай: тIоцебесеб предложенияльул синтаксисияб разбор гъабе.

КъоркъотІинчI.

Хъуциль гIумру гъабулеб букIанила гIамал кIудияб, ракI чIухIараб къоркъотІинчI. Щарги букIанила гъелда Къур-къурилан. Радал бакъ баккаралдаса къаси цIавби кенчIезегIан кечI ахIулеб букIунаанила гъеб. Къур-къуралда кколеб букIанила жибIан гъаракь-бакъан рекъараб кочIохъан кибниги гъечIилан.

Гъениса гIемер рикIкIад гъечIеб ракъуль картIиниб гIолеб букIанила гъитIинаб гIонкIкIотІинчI. Щакъ бокъун букIанила гъельие кочIохъангун дандчIвазе.

Анила къоял. ГIонкIкIотІанчIица сапар бухъанила дуниял бихъизе. Анила гъеб доб кидаго кочIол гъаракь рагIулеб букIараб рахъалдехун балагъун. КватIичIого гъеб гIагарлъанила къоркъотІинчIалъ гIумру гъабулеб хъуцIихъе. КечI рагIулила, амма кочIохъан бихъуларила. Сверухъльиялда бугила гIурчинаб чIахI-хер. ГIумруялда жаниб тIоцебе къватIибе бахъараб гIонкIкIотІинчI гIажаибго балагъанила хергIан гIурчинаб Къур-къуральухъ.

КватIичIого гъезул щулияб гъудуллъи кканила. (76 рагIи)

М. Сулимовасдаса.

РагIаби: къур-къурилан, чIахI-хер, гъаракь-бакъан.

Тладкъай: *къоркъотІинчIалъ абураб рагIул фонетикияб разбор гъабе.*

Ансадерил устарзаби.

Дунялалда цо гурони гъечIеб гъайбатаб махщелалъул устарзаби ккола ансадерил ясал. ЗахIматаб хIалтIи буго цIулада накъищ къаби. КIвахI лъаларел ясаз гъеб умумулъянго ирсалъе щвараб махщел кодобе босун буго.

НекIо заманалда устарзаби хIалтIулаан жиде-жидер рукъзабахъ. Гъанже росуль рагъана артель. Гъенир чIезаруна станокал, къваригIунел алatal. Рагъана батIи-батIиял хIалтIаби гъаризе хасал цехал.

Рохъоса бачIараб гъетI-гъетIараб цIул бацIула, хъухъала, битIизбула. Гъеб захIматаб хIалтIи гъабула бихъиназ. Ясаз тIагIелазда ишан къабула ва хIикмatal накъищал рижизарула.

Ясазул цехалда кидаго къотIуларо куртIбузул кIутI-кIутIи. Щибай ясалъул хIалтIул столалда тIад рихъула накъищаз къачIарал тIагIелал. Бугеб къуватги рокъиги къун хIалтIула ясал. (70 рагIи).

М. Малачиевасдаса.

РагIаби: гъетI-гъетIараб, кIутI-кIутIи, батIи-батIиял.

Падкъай: *тIоцебесеб предложениялда жсанир бетIерал членал рате.*

КликIуница Гусман.

Дагъистаналда гIемерал рукIана заливал, къуват цИкIкарал баxIарзал. Гъединаздаса цояв кcolaан киназдаго лъалев, киназего вокъулев КликIуница Гусман.

Умумузул бицен буго къваридаб нухда гъесда харил магьги баччун бачIунеб хIама данде кканилан. КикIуница Гусманица босун хIамаги гъирги нухлул рагIалда бугеб ганчIида тIад лъун бугила. Гъеб бихъарал гIадамал хIикмальун хутIун ругила.

Бицен буго я гамачI рехун, я квар цIан, я гугарун гъес цониги чи бергъине виччалароанилан. Гъев кIиго метраяль ворхатав ва залибав чи вукIун вуго. (70 рагIи).

М. Хириясулаевасдаса.

РагIаби: цИкIкарал, къеццазда.

Падкъай: *тексталда хасал цIарал рате, суалалги къун, хъвай.*

ВаранихIинчи

ХIанчIазда гъоркъоб бишунго кIудиябги, гучабги, кутак цИкIкарабги кcola варанихIинчи. Гъельул куркъбал рукIуна хIетрасгIан хIеренал хIулабаз рацарап. Гъединлъидал варанихIанчIида кIоларо кIиго-лъабго метраяльул борхалъудасацин боржине.

ВаранихIанчIие тIабигIаталъ къун руго цIодорал берал. Гъелда авлахъалда цIакъго рикIкаде бихъула. Гъельго батила авлахъалъул жайранал варанихIанчIида аскIор чIолел. Жиндиего хIинкъи цИкIкараб жанавар варанихIанчIида хехго бихъула.

Бохдулги варанихIанчIил рорхатал ва къуватал руго. Гъеб хехго бекерула. ВаранихIанчIил бохдузда кIи-кIи гурони малъ гъечIо. Ракъалда тIад тIокIал гъединал хIатIазул хIайванал гъечIо. (71 рагIи).

РагIаби: цИкIкараб, кIи-кIи, рикIкаде.

Падкъай: *тIоцебесеб абзацалдаса предметиял цIарал росе, гъезул падежсал рихъизаре ва суалалги къун, хъвай.*

Хундерил хъала.

Дир росдада цебе буго росабазе чанги хІинкъи ва роххел къураб Хундерил хъала. Гъеб гургинааб хъалаяльул сиязда гІемерал батІи-батІиял гулбузул лъалкІал руго. Гъел сиязда цин гІурчинал, цин багІарал байрахъал чанго нухаль цоцаца хисана. Инкъилабалъе къеркъолел рагъул соназ гъеб хъала хъахІазги багІаразги, муридзабазги партизаназги иргадал цоцахъа баҳъана.

Анльго моцІалъ щунана хъала Муслимил партизаназ кисанго гъеб сверун ккурал тушбабаздаса.

Кидаго къотІулеб буکІинчІо гъениб къвагъи. ГІицІго хъала щунарал руччаби ищухъе лъел щезе унеб заманаяль къотІулеб буکІана къвагъи. Ищухъа руччаби лъел щун руссинегІан хІалхъи босулеб буکІун буго гъал цоязги ва дол цоязги.

Гъанже хъаладухъ Россиялъул погранотряд буго. (70 рагІи).

РагІаби: погранотряд, инкъилабалъе.

Падкъай: тІоцебесеб предложенияльул синтаксисияб разбор гъабе.

БагІараб къо.

АЗарил соназул къурул къватІелаз дандеги къазабун къоринибе ккараб жанавар гІадин хъудилеб буго ЧегІергІор. Гъунибеги Шамилил районалдеги нух бикъулеб бакІалда буго ЧегІергІоруда тІасан лъураб къо. Гъелда гІадамаз абула БагІараб къойилан. Цебе гъениб буکІана маххул къо. КІиябго рахъалда рукІана чІахІиял маххул қаваби. Къодул хъалбалги тІохги бацун буکІана бишшатаб, гуллида борлъине кІолареб маххуца. Кавабаздаги хъалбаздаги ккураб маххудаги тун рукІана хъалаялда гІадин къвагъдезе санагІатал картІал.

Къо бакъуль буکІана кваридаги бухъун лъим босизе гІурулье ведро биччазе тараб бакІги. Бокъараб къояль къо лъугъулаан баҳъизе кІолареб хъалалъун. (72 рагІи).

РагІаби: ЧегІергІор, маххул.

Падкъай: кІирекъарал гъаркъал ругел рагІаби хъвай, гъезул морфологияб разбор гъабе.

Кит.

Кит ккола дунялалда гүумру гъабун рукIарал гIалхул жанаваразда гьоркъоб бишунго кIудияб рухIаголъи. Миллион соналъ цебе китаз гүумру гъабулеб букIун буго ракъдалльиялда. Цинги ракъалда ругел жанавараздаса жалго цIунизельун гъел лъугъун руго тIадагъаб лъим бугеб бакIалде. Лъедезе ругъунлъизегIан гъел лъугъун руго ралъдада ва ракъдалльиялда гүумру гъабулел рухIаголъабильун.

Гъел цIакъ хехго лъедола. Китазда кIола сагIатгин бащдалъ лъель рукъун чIезе. Глемерал китаз тIанчIи гъарула кIи-кIи соналдасан. Гъез гъабула кIи-кIи тIинчI.

Анльго-анкъго моцI базегIан гъез хахула эбелалъул цIакъго беэнаб рахъ. Киталъул бералда бахъуна цо кило. Гъезул кIудияб кIалдиг я цаби, я гажал рукIунаро. (70рагIи).

РагIаби: рухIаголъи.

Тадкъай: ракъдалльиялда абураб *рагIул фонетикияб разбор гъабе.*

КъилимегIер.

ТIабигIаталъ гIуцIараб хIикматал, берцинал бакIазда гьоркъобе уна кIи го районалда гьоркъоб бугеб КъилимегIеги. Гъеб цоги мугIрудаса батIа тIун чIун буго. ТIаса гIодобе пахруго балагъун бугилан ккола гъеб борхалъиялдаса.

КъилимегIералъул тIогъиса цере лъун рихъула Хунзахъ, Шамиль ва Гъуниб районалъул росаби.

Къуриги гIанлъун гIадамаз цIакъ некIого нух гъабун буго КъилимегIералъул тIогъибе. МегIералъул тIалъи битIараб, харица буччараб буго. ТIалъиялъул бакъуль къуру бикIкIун гъабураб кIудияб гургинаб гвенд батула. Гъеб гвандиниса берола гIансигIан цIорораб ицц. ХIикмалъи гъабула гъеб борхалъиялде тIаде бахъунеб лъадал хIалкIолъиялда. (75рагIи).

И. МухIамадовасдаса.

РагIаби: накIкI, бикIкIун.

Тадкъай: тайпа цоял членал жиндиль ругеб цо предложение бате ва хъвай.

МагIарда.

Раисатица реццалда лъугIизабуна ункъабилеб класс. Сайгъаталъе кураб берцинаб тIехъ кIудияб чIухIигун бихъана гъель эбел-инсуда. Эбел цIакъ йоххана. Инсуца рецц-бакъ гъабуна. Инсуца къотIи гъабуна Раисат магIарде ячине. Лъие бокъилареб мугIрул тIогъазда хъван-хъвачIого бугеб хъахIилаб зобалда квер хъвазе?

Тладе щвана инсуца къотIи гъабураб къо. Щвана гъел Черди магIарде. Берцинаб халичаян кcolaан Черди майдан. Къер-къерал тIугъдузул берцинлъи! ГицIго зоб гъениби борхатго бугоан . (60рагIи)

РагIаби: рецц, хъван-хъвачIого, къер-къерал.

Тладкъай: зурмыхъанасе абураб ragIул гIуцIияльул разбор гъабе.

Риидал рохъоб.

Дун витIана гIурдахIан бакIаризе рохъове. Рохъоб дица гIемераб гIурдахIан бакIарана. Дие бокъана рокъове тIад вуссине.

Цойидасанго цIад базе байбихъана. Дун кIудияб миккигъотIода гъоркъ гIодов чIана. Пири пирхана. Дир ботIрода тIад сундулали цо жоялъул чIваркъ-чIваркъи бахъана. БотIрода цо жо тункана. Дун гIодов кканы ва вегун чIана.

Балагъарб мехалъ цIад къотIун батана. ХIанчIаз хIайранал макънал рачунел рукIана. Гвангъун щун бакъги букIана. КIудиб миккигъветI бегун бугоан. (65 рагIи)

РагIаби: миккигъветI, чIваркъ-чIваркъи.

Тладкъай: миккигъветI абураб ragIул фонетикияб разбор гъабе.

Анаконда.

Дунялалда бишун кIудияб борхьида абулаアナコンダяйилан. Гъель гIумру гъабула Югалъулаб Америкаялда. Анакондал халалъи 5-6 метраялде бахъуна. ЦахIилабги гIурчинабги къер жубарал гъел рихъизе захIамалъула беричаб гъветI-хер бугел бакIазда. Гъединлъидал анакондаялъе бигъальула чан гъабизе.

ГIурухъе лъим гъекъезе хIайванал рачIинегIан чIахI-хералда гъоркъор, яги лъель рукъун чIола гъел. Гъелда кIола халаткун лъадалъ букъун чIезе. Анаконда дандчIвала хъуцIал, гIорал, хIорал ругел бакIазда. Нагагъльун хIорал ва гIорал ракъвани гъел борхъал гочуна гIагардегIан ругел цоги хIоразде.

Лъим къарап, ракъдалал моцІаз анаконда биччараб хІаруљ бахчун чІола. ХІариги бакъвани гъел чІола хасало нильер борхъал гІадин. (72 рагІи).

И. МухІамадовасдаса.

РагІаби: чІахІ-хералда, халатккун.

Падкъай: *тІоцебесеб абзацалдаса прилагательноял росун хъвай. Гъезул морфологияб разбор гъабе.*

Дир росу.

ГъечІо гъаб ракъалда тІад диргІан берцинаб росу. Сверун зодихъе рахарал рорхатал мугІрулги, мугІрузул гІебал гъуждузде рехарал буртаби гІадал гІурчинал накІирохъалги. Рохъил ахалъудаса къватІibe бачІунеб гІазулаб лъарги буго. Гъеб рохъобги ва росу сверун ругел гІатІидал харибакІаздаги букІуна гІодокари. Дида ккола тІокІаб гъечІин гъединаб берцинаб тІабигІат кибниги.

БукІунеб кеп цо росу бакъульян чвахулеб лъарахъ чвердолеб мехаль! Риияль къотІуларо гъениб лъималазул рельи, гІанчІал махсараби ва расанди.

Гъеб лъарахъ уна дирги риидалил къоял. (69 рагІи)

И.Давыдовасдаса.

РагІаби: накІирохъалги, гІодокари, харибакІаздаги.

Падкъай: *кІиабилеб абзацалъул тІоцебесеб предложениялъул синтаксисияб разбор гъабе.*

НодохъахІ.

Дир гъудул Рашидил буго кету. Гъелда киназго НодохъахІилан ахІула.

Цо къояль ниж Рашидил рокъор кваналел рукІана. Рокъобе бачІана гъесул кету. Жанибе лъугъарабго НодохъахІида бакъвараб бакъил маxІ чІвана. Амма гъельие кколеб бутІа дица кванан букІана. Кету бакъги щвечІого хутІана. ХинкІал кваназе катищаги инкар гъабуна.

КватІичІого ниж лъарахъе ччугІа кквезе ана. Ккураб ччугІа гъотІол рагІдуќь ведроялъуб лъолеб букІана нижеца.

Гъудулзабазда хадуб балъго хал ккун букІана кету. НодохъахІица ведроялъуса ччугІа бикъун кваналеб букІана. Балагъидал гъудулзабазда ккурабцинаб ччугІа букІинчІеб гІадин тІагІун батана. Васазда бичІчІана цОгъор щив вукІаравали. (83 рагІи).

И. Давыдовасдаса.

РагIаби: бичIана,

Падкъай: тексталдаса лъабго гладатияб глагол босе, гъезул морфологикияб разбор гъабе.

Загъра-кIодо.

Ниж кcola ТIалъутIа росдал лъимал. Нижер руго расандизе данделъулел хасал бакIал. Нижеца кидаго ургъула кепал хIаял. Амма нижее сундасаго бокула Загъра-кIодол харбазухъ гIенеккизе.

Гъель нижее бицуна росдал тарихалъул, цересел лъугъа-бахъиназул. Нижеда гIемераб цияб жо лъала Загъра-кIододасан.

Гъелда аскIоб лъималазул ракIгъун букIуна. Загъра-кIодоца гъитIинал реэдула, квачарал хинльизе рачуна. Цоязул ботIрода хIеренго квер бахъула, цогидазе недегъаб рагIи бицула.

Загъра-кIодол рукъ буго росу рагIалда. Рукъалда аскIоб кIудияб хIорги буго. Росулье рачIунелги унелги бишун цере гъелда рихъула.
(75 рагIи)

ГI. Хачаловасдаса.

РагIаби: лъугъа-бахъиназул.

Падкъай: лъабабилеб предложениялъулъ бетIерал ва бетIерал гурел членал рате.

Май.

Май моцI буго ихдалил лазатаб заман. ХъахIилаб зодисан ракъалде речIула хинал бакъул чIорал. Гъез реэдула гIаздадаса эркенлъарал авлахъал. ГIораздаса ва лъараздаса цIер биуна. ГъутIби халатаб макъидаса рорчIула ва берцинго тIегъала. ГIурчинаб харильян ихдалил тIугъдул раккула.

МагIарухъе тIадруссана ихдалил хIанчIи. Паркъезе, хенезе лъугъана къурул милъирщаби. Гъел рачIин кcola ихдалил кватIараb гIуж букIинальул гIаламат. Щибаб сордояль рагIула ахазукъ булбулалъул хIайранал кучIдул.

Росдал гIадамаз ихдалил хIалтIаби гъарулел руго. МегIер-гIалахалде рукъалъул хIайваналги рахъана. (68 рагIи)

РагIаби: тIадруссана, мегIер-гIалахалде.

Падкъай: тайпа цоял членал жиндиль ругел предложениял рате ва хъвай.

АВАР МАЦДАЛЪУЛ КИРЕКЪАРАЛ ХІАРПАЛГУН ХЪВАЛЕЛ РАГІАБАЗУЛ СЛОВАРЬ

1. **Клиго кк хъвала:** бакки, баккари, баккизе, баклизаби, ккал, ккалай, кквей, ккvezаби, ккей, ккезаби, ракки, раккизе, руккел, руккалил, руккалаби, гIекк, гIеккезе, гIеккей, микк, микки, миккигъветI, накку, накдал, хекко, хIекки, хIеккана.

2. **Клиго кIкI хъвала:** бекIкIи, бекIкIине, бекIкIизаби, бикIкIине, букикIин, букикIинаби, кIкIал, кIкIара, кIкIвай, кIкIвине, кIкIвелизе, кIкIуй, накIкI, рикIкIине, никIкI, рекIкI, рикIкI, рикIкIалъи, рикIкIад, рикIкIен, рикIкIине, рукIкIен, рукIкIин, рукIкIине, гъакIкIади, гъакIкIай, гIоркIкIен, гIункIкI, зинкIкIари, зинкIкIана, накIкI, накIкIигъвет, сокIкIине, тIокIкIел, тIокIкIине, цикIкIел, цикIкIана, цIцIе, цIцIани.

3. **Клиго лл хъвала:** миллат, миллатчи, милллияб, хIилла, хIиллачи, чилла, чиллайдул.

4. **Клиго лъль хъвала:** билъльин, билъльинаби, билъльянхъи, лъльяр, лъльурдул, рельльен, рельльин.

5. **Клиго хх хъвала:** буххи, буххаро, биххи, биххизаби, йиххи, йиххана, квердаххел, махх, маххало, маххул, маххал, риххел, риххи, рихх-риххи, ххенезаби, ххеней, ххине, ххам, ххвел, ххей, ххезаби, ххин, ххинаби.

6. **Клиго цц хъвала:** бецци, беццизе, веццарухъан, рецц, ццин, ццидалаб, ццинбахъи, ццинга.

7. **Клиго цIцI хъвала:** бацIцIалъи, бацIцIад, бацIцIин, бецIцIи, бецIцIари, бецIцIизе, буцIцIин, юцIцIине, юцIцIинайи, буцIцIинаби, руцIцIинари, вуцIцIухIун.

8. **Клиго чч хъвала:** баччи, баччинабизе, беччи, беччизе, беччаризе, биччай, биччи, биччинабизе, буччин, буччинаби, гIурччинльи, гIурчинхер, реччеб, руччаби, риччизари, кIарччан, кIарччанльи, миччил, моччлол, тIурччи, хIучч, ччобори, ччугIа, ччуй, ччукIине, ччут, ччути, хIерчч, хIарччал.

9. **Клиго чIчI хъвала:** бичIчIи, бичIчIизаби, речIчIанхъи, речIчIи, речIчIари, речIчIухъан, ричIчI, ричIчIи, ричIчIизари, чIчIвад.

10. **Клиго сс хъвала:** буссин, буссинаби, бессана, ессарухъан, руссен, руссин, руссун, руссиб, руссинари, ссан, ссанда.

11. **Клиго мм хъвала:** гIаммаб, гIаммал.

12. **Клиго жж хъвала:** хIужжа.

13. **Клиго тт хъвала:** хIатта.

Т1ЕХЬАЛДА РУГО

ЦЕБЕРАГИ	3
1 КЛАСС.....	6
2 КЛАСС.....	12
3 КЛАСС.....	21
4 КЛАСС.....	32
АВАР МАЦАЛЬУЛ КИРЕКЪАРАЛ ХIАРПАЛГУН ХЪВАЛЕЛ РАГIАБАЗУЛ СЛОВАРЬ	51

Формат 60x84 1/16. Гарнитура Таймс. Бумага офсетная. Тир. 100.
Отпечатано в ИП «Султанбекова Х.С.» Махачкала, ул. М.Гаджиева, 34.